

Ratko PERIĆ

Non expedit i Non licet

Svećeničko režimsko "udruženje", u Bosni i Hercegovini osnovano na blagdan obraćenja sv. Pavla apostola, 25. siječnja 1950. i nazvano "Dobri pastir", bilo je kroz četrdeset i više godina pravi izazov i "kamen mali smutnje velike". Tijekom vremena postalo je kao "konstitutivni" dio Socijalističkoga saveza radnoga naroda. U vrijeme njegova osnivanja - 1949. i 1950. god. - u Bosni i Hercegovini nije bilo nijednoga biskupa na svojoj katedri. Vrhbosanski nadbiskup dr. Ivan Šarić bio je u Španjolskoj u izbjeglištvu, a generalni provikar dr. Marko Alaupović zaređen je za biskupa tek 24. rujna 1950. Mostarski biskup dr. Petar Čule u zatvoru u Zenici, a zamjenjivao ga je biskupski delegat msgr. Andrija Majić. Banjalučki apostolski administrator dr. Smiljan Čekada bio je biskup u Skoplju i nije smio u to doba biti u Banjoj Luci, jer su ga komunisti potjerali iz Bosne kao "stranca", njega rođena Bosanca, rođena od majke "bosanske Hrvatice".¹ Biskupi i njihovi vikari ili delegati bili su odlučni u neodobrenju ili izričitoj zabrani "udruženja". Dapače i svi članovi Biskupske konferencije Jugoslavije izdali su dvije zabrane, prvu nazvanu *Non expedit*, tj. nije dobro ili štetno je učlanjivati se u svećenička "udruženja" koja nemaju biskupskoga odobrenja, potpisanu u travnju 1950., i drugu *Non licet*, tj. nije dopušteno učlanjivati se u takva "udruženja", sastavljenu u rujnu 1952. god.

Osobit protivnik i osnivanja i učlanjivanja u takva ilegalna "udruženja" bio je msgr. Andrija Majić, koji je obje biskupske odluke primijenio na području hercegovačkih biskupija. Zbog toga je razloga bio i u zatvoru, i to dva puta. Do raspadanja "udruženja", 27. lipnja 1990., o njemu je pisano mnogo, uglavnom pozitivno, obično od samih članova "udruženja", odnosno negativno, obično od njegovih protivnika, i to većinom u inozemstvu.

Godine 1975. o 25. obljetnici "društva" izišla je i Spomenica u kojoj je sudjelovalo više autora.² Dr. fra Ignacije Gavran, član Bosne Srebrene,

¹ I. TOMAS, *Nadbiskup Dr. Smiljan Franjo Čekada*, u: *Hrvatska Revija*, 1/1977., str. 134.

² *Spomenica dvadesetpetogodišnjice Udruženje katoličkih svećenika "Dobri Pastir" 1950-1975.*, Sarajevo 1976. Sudjelovali su: fra Vlado Karlović, fra Karlo Karin, dr. fra Vitomir

u svom je članku ustvrdio: "Administrator mostarske dijeceze Andrija Majić htio je, prije nego odgovori na slično pitanje, znati mišljenje Apostolske nuncijature u Beogradu. Nakon što se povratio rekao je: 'Izričito sam pitao nuncija (Msgr. Josepha Hurleya), treba li da zabranim udruženje i on mi je rekao da ga nipošto ne treba da zabranim. Ja ga ne zabranjujem niti ću ga zabraniti, budući da sam dobio takve upute od nuncija'. Kasnije su hercegovački provincijal fra Mile Leko i bosanski kustos fra Većeslav Vlajić ponovno pitali nuncija - da li zabranjuje svećeničko udruženje - i on im je odgovorio jednostavno: 'Ne zabranjujem'."³

Na to je msgr. Majić 15. siječnja 1977. napisao odgovor od 11 stranica i tražio od uredništva revije *Dobri pastir* da to objavi. Nije se objavilo.

Spomenimo i prepisku koja se vodila između dubrovačkoga biskupa dr. Želimira Puljića i prof. dr. fra Ignacija Gavrana. Najprije je biskup u katoličkom kalendaru Danici za 1998. god. objavio skraćeni životopis biskupa dr. Petra Čule, inače cjelovito objavljen u Čulinu zborniku 1991.⁴ I u toj skraćenoj verziji autor je spomenuo negativan stav biskupa Čule prema svećeničkom "udruženju".⁵

Na pisanje biskupa Puljića o "udruženju" osvrnuo se dr. Gavran u *Svjetlu riječi*.⁶

Odgovorio mu je biskup Puljić osvrtom koji je također objelodanjen u istom franjevačkom mjesečniku. Biskup je poželio da se u novim demokratskim uvjetima pristupi "tom fenomenu objektivno, ponizno, otvoreno i 'bez navijanja'. 'Sine ira et studio'."⁷

Opet je uzvratio dr. Gavran. Ponovio je tvrdnju iz svoga prethodnog članka "da su bosanski fratri sa strahom stupali u Udruženje, bojeći se neželjenih posljedica. Rekao sam da je dio bosanskih franjevaca zbog toga i na početku i trajno kasnije odbio pristupiti Udruženju. Na početku nitko nije bio siguran kako će se ono razvijati u krajnje lošem smjeru, kao u nekim drugim zemljama. No moglo je - možda - krenuti i dobrim putem i

Jeličić, dr. fra Ignacije Gavran, dr. fra Rufin Šilić, dr. fra Velimir Blažević, fra Marko Oršolić, dr. fra Slavko A. Kovačić, koji je priredio Bibliografiju izdanja Udruženja kat. svećenika BiH i Pastoralne biblioteke Proforskog zbora Franj. teologije u Sarajevu 1950-1975.

³ I. GAVRAN, *Uz 25-godišnjicu udruženja "Dobri Pastir"*, u: *Spomenica dvadesetpet-godišnjice Udruženja katoličkih svećenika "Dobri pastir"*, Sarajevo 1976., str. 23.

⁴ Ž. PULJIĆ, *Curriculum vitae dra Petra Čule*, u: *Za kraljevstvo Božje. Život i djelo nadbiskupa dra Petra Čule*, Mostar 1991., str. 29-37.

⁵ Ž. PULJIĆ, *Pobožno, poslušno, radišno i vjerno za kraljevstvo Božje*, u: *Danica - katolički kalendar za 1998.*, Zagreb, str. 85-89.

⁶ I. GAVRAN, *Igraju kako UDBA svira*, u: *Svjetlo riječi*, 12/1997., str. 9.

⁷ Ž. PULJIĆ, *Još o udruženju "Dobri Pastir"*, u: *Svjetlo riječi*, 1/1998., str. 17.

donijeti dobre plodove. Razvoj je pokazao da je ova druga pretpostavka bila opravdana”.⁸

Dok se priređivao zbornik o msgr. Andriji Majiću,⁹ bila nam je prigoda da se izradi opširnija studija o toj svećeničkoj “udruženjačkoj” izazovnoj pojavi, što je i učinjeno.¹⁰

Na taj članak o msgr. Majiću osvrnuo se u franjevačkom teološkom časopisu *Bosni franciscani* dr. fra Ignacije Gavran.¹¹

Ne znajući za taj osvrt pisao sam dr. Gavranu, 23. listopada 2002. u vezi s njegovim člankom o “udruženju” u Zvizdovićevu zborniku, izradenu na temelju simpozija, koji je održan dvije godine prije toga.¹²

Svojim pismom od 27. listopada 2002. fra Ignacije me upozorio na svoj osvrt u *Bosni franciscani*.

Odgovorio sam mu 7. veljače 2003. Istina nas navodi da upozorenje primimo i da upozorimo na ono što povijesno nije točno, pogotovo što se u osvrtnikovim ocjenama krije negativan moralni sud o pokojnom msgr. Andriji Majiću i donekle o pokojnom dr. Marku Periću, tajniku biskupije i kasnije biskupu kotorskom, zbog navodno nesređenih računa između Biskupskog ordinarijata i Visočkoga sjemeništa.

U svome pismu od 14. veljače 2003. fra Ignacije se ispričao da zbog nekih drugih zaduženja ne može odmah odgovoriti nego tek na ljeto 2003.

Svojim dopisom od 19. veljače 2003. javio sam dr. Gavranu da kanim sva pisma objaviti, jer se radi o javnoj stvari koja sigurno može interesirati i bolje upoznati crkveno općinstvo. I da očekujem nastavak našega razgovora o “udruženju”.

On je na to odmah odgovorio, tj. 22. veljače 2003. iznoseći tri točke. Najprije tvrdi da nije znao za Čekadinu zabranu “udruženja”.

Zatim misli da sam ja za “slijepu ili kadaveričnu poslušnost”. On drži da redovnik može naredbi, makar bila i od Apostolske nuncijature, uskratiti “posluš” ako se kosi s njegovom “savješću”.

I konačno ponavlja svoje negativno mišljenje o pokojnom msgr. Andriji Majiću.

Odgovorio sam 27. veljače 2003. na sve tri točke.

⁸ I. GAVRAN, *Zaobidena sporna točka*, u: *Svjetlo riječi*, 2/1998., str. 17.

⁹ Ž. MAJIĆ (prir.), *Sluga dobri i vjerni. Život i djelo mons. Andrije Majića*, Mostar 1998.

¹⁰ *Biskupski delegat Majić i ilegalno svećeničko “udruženje”*, u: *Sluga dobri i vjerni*, str. 127-206.

¹¹ I. GAVRAN, *Zakašnjeli neopravdani prigovor* (uz knjigu *Sluga dobri i vjerni*), u: *Bosna Franciscana*, 13-2000., str. 421-427.

¹² I. GAVRAN, *Svećeničko udruženje Dobri pastir i njegova uloga*, u: *Zbornik radova sa Znanstvenog skupa u povodu 500. obljetnice smrti Fra Andela Zvizdovića*, Sarajevo - Fojnica, 2000., str. 541.

U međuvremenu izišao je pregledan članak dr. fra Velimira Blaževića o udruženju, koji rasvjetljuje određene poteškoće.¹³ Pribavivši i sam, zauzetošću istinoljubivih ljudi, određen broj dokumenata s obzirom na početke udruženja, koji su sadržavali upite, zabrane, odluke, osvrte i neposluhe, smatram uputnim objaviti svoju korespondenciju s dr. fra Ignacijem Gavranom kao i svoje "čitanje" spomenute dokumentacije.

***

I. Korespondencija s dr. fra Ignacijem Gavranom

I. Prvo pismo dr. fra Ignaciju Gavranu u Visoko

Mostar, 23. listopada 2002.
Prot. 1780/2002.

Poštovani fra Ignacije!

Ovih sam dana pročitao Vaš članak "Svećeničko udruženje Dobri pastir i njegova uloga", objavljen u Zborniku Fra Andela Zvizdovića, Sarajevo - Fojnica, 2000., str. 537-550.

Slobodan sam Vam poslati zbornik don Andrije Majića, Mostar, 1998., u kojem je objavljen članak "Biskupski delegat Majić i ilegalno svećeničko 'udruženje'", str. 127-206.

Smatram uputnim - *ex amore veritatis* - upozoriti na činjenicu da ne stoji podatak u Vašem članku s obzirom na odobrenje "udruženja": "Dr. Smiljan Čekada izjavio je da predloženo rješenje 'nije najidealnije', ali da on nema 'ništa protiv njega.'" (str. 541), slično ponovljeno i na str. 549: "Iz ovog što je izloženo vidi se da ga nadležne crkvene vlasti za bosanske dijeceze, tj. sarajevski i banjalučki ordinariji, nikada nisu formalno i izričito zabranili ni kod osnivanja niti ikada kasnije."

U Majićevu zborniku naveden je tekst (str. 137-138), kojim je msgr. Čekada zabranio osnivanje "udruženja", dopis br. 1054., od 15. prosinca 1949: "Dakle, nijednome svećeniku nije dopušteno dati ime društvu ili udruženju, za čije statute nije dobiveno prethodno odobrenje mjesnoga Ordinarija." A za statute udruženja "Dobri pastir" nikada nijedan mjesni Ordinarij u BiH nije dao svoje odobrenje.

¹³ V. BLAŽEVIĆ, *Kontroverze oko osnivanja i djelovanja udruženja katoličkih svećenika "Dobri Pastir"*, u: *Bosna Franciscana*, 17-2002., str. 244-267.

U bilješci 17. Majićeva zbornika rečeno je da je banjalučki "dokumenat zapisan u urudžbenom zapisniku, ali ga nema u arhivu". Naknadno je naden i u banjalučkom arhivu. Šaljem Vam u fotokopiji i banjalučki i mostarski primjerak teksta iz prosinca 1949.

Osim toga, šaljem Vam također fotokopiju dopisa iz banjalučkog arhiva, koji je u Križevcima 1. svibnja 1950. pisao i potpisao msgr. Smiljan Čekada, upućujući ga na ravnatelja Biskupske kancelarije Fr. Mirona Kozinovića, s tekstom kako treba postupiti i obavijestiti sve svećenstvo banjalučke biskupije o odluci Biskupske konferencije "Non expedit" i staviti datum 5. svibnja 1950. Sve se vodi pod brojem 385/50. u banjalučkom arhivu Biskupskoga ordinarijata. Lako je sve provjeriti i po župama banjalučke dijeceze.

Vi ste iznijeli stajalište msgr. Majića protiv "udruženja".

Razumije se da su članci u Zvizdovićevu zborniku i u Majićevu zborniku pisani s posve drukčijih pozicija pa su i zaključci posve drukčiji.

Želim Vam svako dobro od Gospodina i srdačno Vas pozdravljam

Ratko Perić, biskup

2. *Odgovor dr. fra Ignacija Gavrana*

Visoko, 27. listopada 2002.

Preuzvišeni gospodine!

Primio sam Vaše pismo od 23. 10. 2002. zajedno s knjigom o pok. don Andriji Majiću i s nekoliko priloga uz pismo.

Hvala Vam za knjigu. Već je imam i o njoj sam napisao osvrt u časopisu *Bosna franciscana*, 13/2000, str. 421-427. Začudno mi je da Vas Vaši suradnici nisu na to upozorili.

U pismu niječete točnost moje tvrdnje, da je msgr. Čekada izjavio da udruženje "Dobri pastir" "nije najidealnije ali da on nema ništa protiv njega", zatim da to udruženje "sarajevski i banjalučki ordinariji nikada nisu formalno i izričito zabranili".

Za to svoje nijekanje Vi niste iznijeli valjane dokaze da je ono što je tvrdim i ovdje navodim neistinito.

Navod iz Majićeva zbornika (str. 137-138) govori o općim normama kanonskog prava pa čak i o pojedinačnoj biskupskoj sinodi koliko se tiču svećeničkih društava. Nigdje se tamo ne navodi "Dobri pastir" (koji tada nije ni postojao), pa ni istarsko i slovensko udruženje.

Prilozi uz Vaše pismo broje 4 lista. Od toga su ona dva tipkana samo prijepisi dosta nečitljivih xerox-kopija. Prvi je prilog pisan 15. 12. 1949. a

drugi (upravljen na fra Mirona Kozinovića) 1. odn. 5. svibnja 1950. Oba priloga govore o biskupskoj izjavi "non expedit" a *ne govore* o njihovoj izjavi "non licet", koja je izdana dvije godine kasnije. Ona u Bosni nikad nije službeno proklamirana. A to je ono što sam tvrdio i što stoji i dalje.

Napominjem da je msgr. Čekada bio nadbiskup Vrhbosanske nadbiskupije i dobro se pazio s bivšim provincijalom fra Vladom Karlovićem, kasnijim predsjednikom Udruženja i aktivnim članom. Imao je dakle priliku da ga ukori za prekršaj ili čak zločin, kako Vi to smatrate.

Uz izraz poštovanja

fra Ignacije Gavran

***

3. Drugo pismo dr. fra Ignaciju Gavranu

Mostar, 7. veljače 2003.

Prot.: 152/2003.

Poštovani fra Ignacije!

Primio sam Vaše pismo od 27. listopada prošle godine. Pribavio sam i Vašu recenziju "Zakašnjeli neopravdani prigovor" (uz knjigu *Sluga dobri i vjerni*), koja je objavljena u: *Bosna Franciscana*, 13-2000., str. 421-427. S obzirom na odgovor, nisam se žurio jer raspravljamo o problemima koji su nekoć bili žurni i užareni na ovome terenu. Ali ne mogu ne odgovoriti na neke Vaše tvrdnje i prigovore, makar se ticali već pokojnih naših svećenika i biskupa, a koje su potaknule ovu raspravu.

Čekadine dvije zabrane. Vi mi pišete: "Prilozi uz Vaše pismo broje 4 lista. Od toga su ona dva tipkana samo prijepisi dosta nečitljivih xerox-kopija. Prvi je prilog pisan 15. 12. 1949. a drugi (upravljen na fra Mirona Kozinovića) 1. odn. 5. svibnja 1950. Oba priloga govore o biskupskoj izjavi 'non expedit' a *ne govore* o njihovoj izjavi 'non licet', koja je izdana dvije godine kasnije. Ona u Bosni nikad nije službeno proklamirana. A to je ono što sam tvrdio i što stoji i dalje."

Fra Ignacije, neće biti tako. Moj prvi prilog koji sam Vam poslao, onaj od 15. prosinca 1949., ne odnosi se uopće na biskupsku izjavu "Non expedit" - kao što Vi tvrdite, jer je ta izjava izdana tek na zasjedanju Biskupske konferencije u Zagrebu, 25-27. travnja 1950. Prvi dakle prilog, latinski pisan, nosi zaglavak *ORDINARIATUS EPISCOPALIS - BANJA LUCA*, Nro 1054/49., *DE SACERDOTUM UNIONIBUS, datum Banja-lucæ, die 15. Decembris 1949.* koji je kao Okružnica poslan Župnim ure-

dima, pa je u dnu samo otipkan potpis: *Smiljan Franc. Čekada, eppus, Apostolicus Administrator Banjalucensis*. U tome službenom dopisu, Okružnici, kao što stoji u Uruđbenom zapisniku Banjalučkog ordinarijata, jasno je izrečena zabrana, podcrtana u originalu: "*Ergo nulli sacerdoti licet nomen dare associationi vel unioni, pro cuius statutis praevia approbatio Ordinarii loci obtenta non fuerit.*"

Vi u svome pismu kažete u odnosu na gornju rečenicu: "Navod iz Majićeva zbornika (str. 137-138) govori o općim normama kanonskog prava pa čak i o pojedinačnoj biskupskoj sinodi koliko se tiču svećeničkih društava. Nigdje se tamo ne navodi 'Dobri pastir' (koji tada nije ni postojao), pa ni istarsko i slovensko udruženje".

Concedo da "Dobri pastir" kao "svećeničko udruženje" nije tada spomenut. Kako će biti spomenut kada nije ni osnovan ni imenovan, iako je sve bilo u užurbanoj pripremi da se i osnuje i imenuje, kao što se i dogodilo četrdesetak dana kasnije.

Nego, međutim, da dobri pastir kao što je biskup Čekada nije intervenirao, i to na vrijeme - 15. prosinca 1949. kao mjesni ordinarij - apostolski administrator - primijenivši postojeće norme kanonskoga prava i pojedine biskupske sinode na sve svećenike - svjetovne i redovničke - u svojoj Banjalučkoj biskupiji - *de sacerdotum unionibus*.

U svojoj odluci ili zabrani biskup se Čekada služi izrazom *nulli sacerdoti licet*, - potrebno je istaknuti upravo te izraze *nulli licet*, što će svi biskupi upotrijebiti u rujnu 1952. godine. To je bila odluka u Banjalučkoj biskupiji koja je bila na snazi i prije kasnije BK izjave "Non expedit" i još kasnije BK zabrane "Non licet".

Vi u svom "Osvrtu na dopis preč. Andrije Majića u povodu Spomenice 'Dobrog pastira'", od 18. travnja 1977. godine, pišete pod točkom 3: "Tvrđio sam, nadalje, da udruženje 'Dobri pastir' nije ni kasnije u Bosni bilo zabranjeno. Rekao sam da zaključak Biskupske konferencije nazvan najprije 'Non expedit' a kasnije 'Non licet' u Bosni nije bio promulgiran niti privatno saopćen članovima 'Dobrog pastira'. - Budući da sam u naslovu toga odsjeka rekao da 'Dobri pastir' nije ni kasnije od nadležne vlasti u Bosni bio 'zabranjen', to ove riječi o 'promulgaciji' i 'privatnom saopćenju', treba shvatiti u gornjem smislu: da nije bila izrečena direktna prava zabrana ni u javnosti, niti u četiri oka od strane bosanskih ordinarija."

Velečasni fra Ignacije, neće biti tako. Vaš subrat, generalni vikar u Banjoj Luci, fra Miron Kozinović, direktno Vas demantira svojim dokumentima s obzirom na promulgaciju BK izjave "Non expedit". Biskup je Čekada intervenirao i drugi put, nakon što je izišao biskupski "Non expe-

dit". Uputio je Okružnicu svemu svomu kleru Banjalučke biskupije, Nro 386/1950., 5. svibnja 1950., prenoseći i primjenjujući odluku i proglas Biskupske konferencije: "*Ad Venerabilem Clerum Dioecesis Banjalucensis. In conventu episcoporum habito Zagrebiae die 26. aprilis 1950. enuntiatum est:*

NON EXPEDIT nomen dare associationi sacerdotum, in cujus statutis nec mentio fit auctoritatis episcoporum, qui a Spiritu Sancto positi sunt regere Ecclesiam Dei".

O toj Okružnici generalni vikar fra Miron Kozinović piše 15. lipnja 1950. godine banjalučkom ordinariju biskupu Čekadi u Skoplje: "10) '*NON EXPEDIT*' je stigao ovamo na 4. V. t. g. Ja sam isti dan otiskao, kao u prilogu, te odmah sutradan poslao u Jajce, a kasnije prigodimice osobno pojedinim župnicima. Tako su do danas svi dobili." Fra Miron je poslao taj izvještaj u Skoplje biskupu Čekadi, koji je na poledini toga spisa ubilježio: "Apostolski administrator banjalučki, Br. 7./1950. Primlj. 19. VI. 1950." Zaista uredna kancelarija i pokojnoga fra Mirona i pokojnoga biskupa Čekade i izravno opovrgnuće onoga što ste Vi tvrdili da u Bosni nije bio promulgiran čak ni zaključak BK izjave "Non expedit", ni javno ni "u četiri oka". Evo jest barem "u četiri oka", osobno i svima u Banjalučkoj biskupiji! Sve ove dokumente možete provjeriti u arhivu Banjalučkoga biskupskog ordinarijata.

Stoga ne može se prihvatiti kao točna ni Vaša pisana tvrdnja iz 2000. godine s obzirom na mišljenje biskupa Čekade u vrijeme osnivanja "svećeničkog udruženja". Vi u *Zvzdovićeve zborniku* tvrdite: "No trebalo je dobiti pristanak crkvenih vlasti: ordinarija u Sarajevu msgr. Marka Alaupovića, skopskog biskupa Smiljana Čekade, koji je tada bio administrator banjalučke biskupije, i preč. Andrije Majića, generalnog vikara u Mostaru... Dr. Smiljan Čekada izjavio je da predloženo rješenje 'nije najidealnije', ali da on nema 'ništa protiv njega'."¹⁴ Kako ću Vam tu tvrdnju smatrati istinitom kad je biskup Čekada, kao što je pokazano, izdao naredbu ili zabranu: *nulli sacerdoti licet*... Dakle bio je izričito protiv udruženja. Pogotovo nakon BK izjave "Non expedit".

Ili ono: *nulli sacerdoti licet* znači nemam ništa protiv toga?!

Generalova zabrana. Vi, velečasni fra Ignacije, sigurno znate za ona brojna pisma koja su tekla između Svete Stolice, Generalne kurije Male braće franjevac, Apostolske nuncijature i Franjevačkih provincijalata u Mostaru, Splitu i Sarajevu, osobito od jeseni 1949. pa nadalje.

¹⁴ *Svećeničko udruženje Dobri pastir i njegova uloga*, u: *Zbornik radova sa Znanstvenog skupa u povodu 500. obljetnice smrti Fra Andela Zvzdovića*, str. 541.

Ja bih Vam citirao samo jedan takav dopis koji je Generalni ministar Reda, fra Pacifico Perantoni, uputio spomenutim Provincijalatima u Mostaru, Splitu i Sarajevu, 5. travnja 1950., dakle prije BK izjave "Non expedit", pogotovo prije BK zabrane "Non licet", gdje jasno stoje riječi i odredbe, snagom "svete poslušnosti", kojima General upozorava i na odluke Svete Stolice i mjesnih Ordinarija.

General ističe da je upoznat kako su neki franjevci stupili u "neka svećenička udruženja koja nije odobrila ni Apostolska Nuncijatura ni preuzvišeni mjesni Ordinariji toga naroda".

Dok je Vaš provincijal o. fra Jozo Markušić, kao i drugi Provincijali, bio u strahu i uvjerenju da je u onim okolnostima bio u pitanju čak i opstanak same Provincije, stav je Generala OFM bio da Franjevački red mora biti spreman "ad quodcumque sacrificium usque ad martyrium sustinendum si id praedicta integra et sincera deditio postulaverit".

I zato ponavlja, zapovijeda, naređuje i uskladuje svoje tri odluke s odlukama Svete Stolice i mjesnih Ordinarija:

"Propterea iubemus ac mandamus virtute sanctae obedientiae:

1) ut omnes Religiosi Nobis subditi a praedictis associationibus recedant;

2) ut omnes Religiosi in omnibus obtemperent fideliter mandatis a Nuntiatura Apostolica impertitis;

3) ut omnes Religiosi, ob easdem rationes, Excellentissimis Ordinariis locorum obediant."

Iz toga Generalova dopisa, zapovijedi i naredbe slijede tri značajna zaključka:

Prvi zaključak. Ako, dakle, biskupi nisu izdali, niti usmeno niti napismeno, odgovarajuće odluke u Bosni, kao što Vi tvrdite, a vidjeli smo barem za biskupa Čekadu da je to učinio izričito i napismeno dva puta (15. prosinca 1949. i 5. svibnja 1950.), zašto onda *omnes Religiosi* nisu *fideliter* poslušali što im je u ime Svete Stolice izdala Apostolska nuncijatura u Beogradu? Nuncijatura je očito izdavala jasne naloge i tim *mandatis impertitis* trebalo se pokoriti. Vi sigurno možete doći do tih "izdanih naloga" nadbiskupa Josepha Patricka Hurley-a u vrijeme osnivanja "svećeničkog udruženja". Ja bih rado pozdravio onoga oca franjevca koji bi ih objavio i njima dokazao sve što se tiče samih početaka osnivanja udruženja, o kojima mi raspravljamo na temelju "usmene predaje", a postoje izvorni dokumenti po našim Provincijalatima!¹⁵ *Veritas liberabit vos!* Vidjeli bismo u tim dokumentima

¹⁵ Bilo bi zanimljivo čitati izvještaj koji je provincijal Markušić pisao "oko dva mjeseca" 1950. i poslao u Rim, kako piše V. BLAŽEVIĆ, *Fra Josip Markušić - Provincijal Bosne Srebrene*, u: *Nova et vetera*, 1-2/1981., str. 63.

je li Nuncij pisao da se svećenici čak upisuju u ta "udruženja", kako je to prenio dr. fra Jerko Mihaljević, a zapisao dr. fra Vitomir Jeličić.¹⁶ Vidjeli bismo barem kako su naši stariji svećenici prevodili s latinskoga na hrvatski!

Drugi zaključak. Ako *Religiosi* "udruženjaši" nisu slušali ni mjesne Ordinarije ni Nuncijaturu, tj. Svetu Stolicu, kao što je vidljivo iz Generalovih riječi, zašto barem nisu poslušali svoga oca Generala koji je *virtute sanctae oboedientiae* od "udruženjaša" izrijeком tražio - *jubemus et mandamus* - da *omnes Religiosi recedant* - *odstupe* iz tih "nekih svećeničkih udruženja"?

Treći zaključak. Ovdje je umjesno upitati se: je li u pitanju Majićeva "amnezija" ili Lekina "kontradikcija"? Ovim se *mandatis impertitis* Apostolske nuncijature demantiraju sve one netočne tvrdnje vezane uz fra Milu Leku, hercegovačkoga provincijala u vrijeme osnivanja "svećeničkog udruženja". A on je očito osobno primio ta *mandata* i *praecepta*! Stoga, da uklonimo svaku dvojbu tko je govorio istinu, pozivam Vas, Padre, da Vi objavite ta *mandata* Apostolskoga nuncija, *impertita* Provincijalatima u Mostaru, Sarajevu i Splitu, o kojima govori Generalni ministar Padre Perantoni - prošlo je od tada 50 godina! I sve će nam biti jasno! Nećemo se više besmisleno optuživati s nepoštenja i sumnjičenja.

Dugovanja. Vi, Padre, ponavljate, ne znam više po koji put, kako ovaj Biskupski ordinarijat Visočkom sjemeništu nije isplatio neko dugovanje bolničkih troškova za sjemeništara Vladu Čovića od prije 50 godina. I optužujete msgr. Andriju Majića.

To ste najprije spomenuli u pismu od 18. travnja 1977.: "Jedan od njih liječio se tokom šk. godine 1953-54. u sarajevskoj bolnici od bolesti uha i bolnica je ispostavila za njegovo liječenje znatan račun, ne znam više koliki, koji smo mi (Franjevačko sjemenište u Visokom) isplatili. Đak je bio siromašan a ujedno uskoro nakon toga otpušten pa nije podmirio taj svoj dug. Stoga smo se mi obratili na mostarski ordinarijat, koji je tada vodio preč. Majić, s molbom da taj dug podmiri. Obratili smo se jednom, dvaput, triput. Pustio nas je bez odgovora i ostavio da mi snosimo trošak za njegovog đaka."

I onda Vaš zaključak: "Taj incident sasvim slučajno doživljen osvjetlio mi je i mentalitet i savjest jednog čovjeka i nije ga predstavio u dobrom svjetlu", tj. msgr. Majića.

Vama je don Marko Perić, tajnik biskupije, nakon pretraživanja po arhivu i nepronalaženja tih opomena, odgovorio 2. srpnja 1977. da je ovaj Ordinarijat, ako je u pitanju taj račun ekonomata, "spreman pobrinuti se, da se taj račun naknadno isplati Upravi Franjevačkog sjemeništa u Visokom".

¹⁶ Preneseno u: *Sluga dobri i vjerni*, str. 202.

I don Marko u svom *Osvrtu*, od 21. srpnja 1977., na Vašu *Izjavu*, od 8. srpnja 1977., to objašnjava ovako: "Nisam ja pisao, da je 'sada... Mostarski ordinarijat... spreman podmiriti svoj dug', kako to veli o. Gavran u svojoj izjavi, nego da je Ordinarijat spreman 'pobrinuti se, da se taj račun naknadno isplati...', jer i danas ja stojim na tom stanovištu da to ne spada na teret Ordinarijata nego na teret daka i njihovih roditelja. Dakako, u slučaju siromaštva ili zbog kojeg drugog razloga, Ordinarijat bi bio spreman priteći u pomoć."

Iz toga neplaćenog duga Vi ste, Padre, zaključili to da Vam je taj "incident" osvijetlio "mentalitet i savjest jednog čovjeka", tj. msgr. Majića. A u istom pismu don Marko Vam je argumentirano pisao da u to vrijeme na Ordinarijatu nije djelovao msgr. Majić, nego ga je zamjenjivao don Ante Romić: "O. Gavran je tvrdio, da je sarajevska bolnica, gdje je liječen dak Vlado Čović, ispostavila račun, i čudim se, da taj račun o. Gavran nije dostavio uz svoje pismo od 27. VIII. 1955., kao potvrdu svojeg potraživanja, odnosno potraživanja Ekonomata sjemeništa. Da je to učinjeno, onda bi i Biskupski delegat preč. g. Don Ante Romić, koji je zamjenjivao odsutnoga Mons. Don Andriju Majića u to doba u kancelariji Ordinarijata, uzeo ozbiljno te napomene i račune Ekonomata i vjerujem, da bi nešto učinio da se ti računi naplate Sjemeništu, jer iz njegove su župe bila ona dvojica daka Zovko, a on je posredovao da je i Vlado Čović došao u Visočko sjemenište."

To je bio razlog da sam u članku o msgr. Majiću napisao da je don Marko "dokumentirano odgovorio".¹⁷

Ali Vi i dalje pišete u recenziji toga članka: "A taj račun nije do danas plaćen."¹⁸

Ja Vam također ne mogu drugo nego ponoviti, dvadeset i šest godina nakon don Markova pisma: "Ali ako je zbilja u pitanju taj račun Ekonomata sjemeništa u Visokom..., onda je ovaj Ordinarijat spreman 'pobrinuti se, da se taj račun naknadno isplati Upravi Franjevačkog sjemeništa u Visokom...'"¹⁹ Što bih Vam drugo rekao? Ali nemojte, molim Vas, taj račun prebacivati na "mentalitet i savjest" prečasnoga don Andrije Majića!

Eto toliko u vezi s tim incidentima od prije 50 i 25 godina.

Šaljem Vam knjigu + don Marka Perića, "Hercegovačka afera", nedavno tiskanu.

Želim Vam, fra Ignacije, izvrsno zdravlje i sretnu pripremu za 90. rodendan!

Ratko Perić, biskup

¹⁷ *Sluga dobri i vjerni*, str. 203.

¹⁸ *Bosna Franciscana*, 13-2000., str. 423, bilj. 1.

¹⁹ *Pismo don MARKA PERIĆA*, 2. srpnja 1977.

4. *Odgovor dr. fra Ignacija Gavrana*

Visoko, 14. veljače 2003.

Preuzvišeni gospodine!

Jučer sam primio Vaše pismo od 7. veljače o. g. (Prot. 152/2003). Ujedno sam primio i Vašu knjigu. Hvala Vam na jednom i na drugom!

Prije petnaestak dana dobio sam veliko zaduženje, koje će mi zauzeti sve vrijeme kroz sljedećih četiri do pet mjeseci. Zbog toga sada nemam vremena da se osvrnem ni na pismo a ni na knjigu na prikladan način. Nadam se da ću to moći učiniti kad dođe ljeto.

Vjerujem da ćete mi oprostiti ovo odgađanje; došlo je mimo moga planiranja.

Uz izraz poštovanja i pozdrav

fra Ignacije Gavran

***

5. *Treće pismo dr. fra Ignaciju Gavranu*

Mostar, 18. veljače 2003.

Prot.: 210/2003.

Poštovani fra Ignacije!

Potvrđujem primitak Vašega pisma od 14. veljače 2003.

Budući da se dopisujemo o javnim knjigama, člancima i kritikama, kao i o dojučerašnjem javnom društvu "Dobri pastir", da bismo iznijeli *veritatem in caritate* na vidjelo, smatram uputnim, u okviru širega članka, ova naša posljednja pisma dati objaviti u kojem crkvenom časopisu. Vjerujem da nećete imati nikakve primjedbe na to.

Razumije se da očekujem od Vas odgovor u vezi s punom istinom o "udruženju", osobito s obzirom na dokumentaciju o kojoj sam Vam pisao i koja bi uvelike rasvijetlila sjenovite kutove i pomogla da se sve stavi na svoje pravo, povijesno i crkveno mjesto.

Razumije se da bih rado pročitao i Vašu kritiku na knjigu don Marka Perića "Hercegovačka afera".

Ne želeći Vas pretrpavati našim "aferama", u znak poštovanja šaljem Vam knjigu "Da im spomen očuvamo".

Moleći Vam od Boga *pax et bonum - cum internum tum externum*
srdačno Vas pozdravljam

Ratko Perić, biskup

6. *Odgovor dr. fra Ignacija Gavrana*

Visoko, 22. veljače 2003.

Preuzvišeni gospodine!

Poslali ste mi svoju knjigu *Da im spomen očuvamo zajedno* s popratnim pismom. Hvala Vam na jednome i na drugome.

Vidim da Vam je 'stalo da što prije dobijete moj odgovor na svoje pismo od 7. veljače o. g. U svome prošlom kratkom javljanju od 14. 2. o. g. kazao sam da nemam vremena za skori odgovor nego da ću to učiniti možda u lipnju. No, Vi opet izražavate istu želju. Ne ostaje mi, dakle, drugo nego da Vam odmah, makar i kratko, odgovorim.

Vaše pismo od 7. 2. '03. osvrće se samo na djelić problematike vezane za *Dobri pastir*. Najvažnije stvari Vi ste mimoišli: djelovanje *DP*, postojanje istarskog i slovenskog udruženja, koja se po svojim pravilima ničim, imalo važnim, ne razlikuju od *DP*, dugotrajnu suradnju *DP* s bosanskim ordinarijatima, izdavačku djelatnost i mn. dr. Naravno, i stav Crkve dio je ovoga pitanja pa se i na njega valja osvrnuti.

1. Vi tvrdite da je pok. Smiljan Čekada zabranio svećenicima svoje dijeceze članstvo u *DP*. Nisam provjeravao citirane dokumente ali pretpostavljam da stvari stoje tako.

No, ja smatram ujedno i da je ono što sam ja tvrdio također istinito: da je prije osnivanja *DP* pok. Smiljan rekao riječi koje sam ja u članku naveo: svećeničko udruženje "nije najidealnije" ali da on "nema ništa protiv njega".

Kako to dvoje spojiti?

Mislim da je pok. Čekada u međuvremenu izmijenio svoj stav. *Ranije* je rekao da nije protiv Udruženja, a *kasnije* ga zabranio. Vremenski slijed važan je za istinitost pa obje tvrdnje mogu biti istinite. S moje strane, valja mi reći da sam znao samo za prvu ali ne i za drugu tvrdnju.

Uvažimo ujedno i Čekadino držanje za vrijeme dok je bio sarajevski nadbiskup. On se susretao vrlo srdačno i prijateljski i sa članovima *DP*, npr. s fra Vladom Karlovićem i sa mnogom osobno. Iz toga njegova ponašanja nitko nije mogao naslutiti da bi on osuđivao *DP* ili njegove članove.

I on je, što je prirodno, nekad izmijenio svoje stavove. Kao primjer neka posluži njegov stav prema latinskom kao liturgijskom jeziku. Posjetio sam ga, zajedno s fra Mladenom Brčićem, početkom šezdesetih u Makedoniji pa nas je zadržao na objedu. Govorili smo upravo o latinskom u Crkvi: on se vatreno zalagao za tadašnji *status quo* a mi podjednako za narodni jezik. Nije otrpio pa nam je rekao: "Ne želim da se u mojoj kući o tome govori." Unatoč tomu, ja sam dodao: "Preuzvišeni, neće proći ni 20

godina, a narodni će jezik u bogoslužju zamijeniti latinski." Nakon nekoliko godina Sabor je donio konstituciju *Sacrosanctum concilium!* Naravno, usvojio ga je i Smiljan, unatoč zamjeni latinskoga narodnim jezikom.

2. Vi se preuzvišeni gospodine, pozivate na dopis poglavara Franjevačkog reda od 5. travnja 1950.

Da bi se dobio pravi uvid u stanje stvari, valja uvažiti i to kako je Provincija odgovorila na to. Ona je stajala u vezi s upravom Reda i znala braniti svoje stajalište. Vi, Preuzvišeni, kao da zastupate načelo slijepa poslušnosti (*oboedientia coeca seu cadaverica*). Redovnik nije obična šahovska figura; i on ima ljudska prava i može izložiti svoj pogled na stvari i braniti ga. Redovnik, kao i svaki čovjek, treba slijediti ono što mu kaže savjest pa čak i onda kad mu ona naređuje da uskrati posluš, ako se naredba kosi s njegovom savješću.

To isto vrijedi i za smjernice apostolske nuncijature. Uostalom, nuncij - koliko znam - opći s biskupima.

3. Ono što govorite o dugu bivšeg mostarskog kandidata VI. Čoviću ne ide na stvar. Spomenuo sam to ne radi potraživanja nego da pokažem: zaslužuje li A. Majić povjerenje. Njegovo ponašanje u ovom slučaju nije mu išlo u prilog. Sve je to jasno iz konteksta: radi se o Majićevoj časti a ne o dugu.

Velite, Preuzvišeni, da kanite objaviti "ova naša posljednja pisma" i da vjerujete da neću "imati nikakve primjedbe na to". Imam jednu: nisu važna ova naša pisma nego ono što je *DP* učinio za Crkvu. Tko toga ne vidi, za mene je slijepac.

Uz izraz poštovanja i srdačan pozdrav

Fra Ignacije Gavran

***

7. Četvrto pismo dr. fra Ignaciju Gavranu

Mostar, 27. veljače 2003.

Prot.: 241/2003.

Poštovani fra Ignacije!

Hvala Vam na pismu od 22. veljače 2003. Nakon Vaše isprike, izražene u pismu od 14. ovoga mjeseca, da ste zauzeti određenim provincijskim poslom, nije mi padalo na pamet požurivati i od Vas očekivati odgovor *hic et nunc*. Ja sam Vam napisao da kanim objaviti našu korespondenciju jer je počelo javno o javnim knjigama i člancima. Pisano je

uostalom odgovorno. Ja sam čak pisao službeno s protokolom ovog Ordinarijata, jer se radi o crkvenim uglednicima koji su ovdje bili i s ovoga mjesta moralno djelovali i dijecezom upravljali. Pravo govoreći, očekivao sam da ćete se Vi oglasiti i odgovoriti nakon ljeta. I da ćemo nastaviti naš dijalog u ovim mirnijim vremenima nego što su bila ona prije 50 godina, i to u istini i ljubavi. No Vi ste sada odgovorili. Još Vam jednom na tome zahvaljujem.

Vi pišete da sam najvažnije stvari mimoišao: djelovanje "Dobroga pastira", postojanje istarskoga i slovenskoga udruženja, koja se po svojim pravilima ničim, imalo važnim, ne razlikuju od DP-a, dugotrajnu suradnju DP-a s bosanskim ordinarijatima, izdavačku djelatnost i mnogo drugoga. Dodajete: "i stav Crkve dio je ovoga pitanja pa se i na njega valja osvrnuti".

Mene je od početka zanimao samo taj "stav" i u svome radu o msgr. Majiću uglavnom sam tomu problemu posvetio svoje stranice i naslovno i sadržajno.

Istarsko i slovensko udruženje izričito sam isključio iz svoga rada o pok. Majiću, čak sam se nastojao što više držati spisa mostarskog ordinarijata i arhiva koji se odnose na djelovanje msgr. Majića.

Evo mojih odgovora na Vaše tri točke:

1. Ni u svome članku ni u svome pretprošlom pismu niste naznačili kada bi biskup Čekada mogao reći onu rečenicu da "udruženje" "nije najidealnije" ali da on "nema ništa protiv njega". Vi sada obrazlažete: "*Ranije* je rekao da nije protiv Udruženja, a *kasnije* ga zabranio. Vremenski slijed važan je za istinitost po obje tvrdnje pa obje tvrdnje mogu biti istinite. S moje strane valja mi reći da sam znao samo za prvu ali ne i za drugu tvrdnju."

Tko želi prihvatiti tu tvrdnju o Čekadinu držanju, neka je prihvati i u nju vjeruje. Ja u to zbilja ne mogu vjerovati. Ne vjerujem da je biskup Čekada rekao za "udruženje" da "nije najidealnije", i da je to bilo "*ranije*" kada ga uopće nije ni bilo i kada nije vidio ni njegove statute, a "*kasnije*", tj. onoga trenutka kad je vidio statute ili nacrt statuta, u kojima se ne spominje biskupsko odobrenje, udario je pisanom i odlučnom zabranom. Takva se nedosljednost i nerazboritost ne može pripisati jednomu biskupu kao što je biskup i kasnije nadbiskup Čekada! U ovakvim stvarima uvijek je bolje držati se onoga što je čovjek napisao, a ne pouzdavati se u usmene priče koje se prihvaćaju kako ljudima gode. Mi se o tako važnim stvarima i prepisujemo zbog nekih usmenih prepričavanja, a ne na temelju dokumenata koje Vi zacijelo posjedujete.

Ne vjerujem da je biskup Čekada mogao ikada reći, pa ni "*ranije*", da udruženje "nije najidealnije" kad ga nije imao prilike ni vidjeti niti doz-

nati kuda smjera, osim ako mu je bilo predočeno da će mu statuti biti odobreni od Biskupske konferencije ili pojedinih dijecezanskih ordinarija.

To da je biskup i nadbiskup Čekada imao dobre odnose s bosanskim franjevcima, zaista mi ni ne pada na pamet nijekati.

2. S obzirom na redovnički zahtjev - *virtute sanctae obedientiae* - generalnoga ministra provincijalima da poslušaju dijecezanske ordinarije i Svetu Stolicu, Vi u pismu navodite: "Da bi se dobio pravi uvid u stanje stvari, valja uvažiti i to kako je Provincija odgovorila na to. Ona je stajala u vezi s upravom Reda i znala braniti svoje stajalište. Vi, Preuzvišeni, kao da zastupate načelo slijepe poslušnosti (*oboedientia coeca seu cadaverica*). Redovnik nije obična šahovska figura, i on ima ljudska prava i može izložiti svoj pogled na stvari i braniti ga. Redovnik, kao i svaki čovjek, treba slijediti ono što mu kaže savjest pa čak i onda kad mu ona naređuje da uskrati posluš, ako se naredba kosi s njegovom savješću."

Velečasni fra Ignacije! Mene bi upravo to interesiralo kako je Provincija odgovorila na tu problematiku. Nije ovo puka radoznalost, ni bezrazložna znatiželja za interferiranjem u autonomne stvari redovničke zajednice, nego opravdana želja da se čuje objektivna istina o onome što se odnosi na javnu stvar kao što je svećeničko "udruženje". Učlanjivanje u to "udruženje" izričito su zabranili mjesni ordinariji, cijela Biskupska konferencija i Sveta Stolica. Isto tako učlanjivanje u takvo "udruženje" bilo je eksplicitno zabranjeno redovnicima franjevcima još i od njihova generalnoga ministra, i poslije osnutka "udruženja" i prije proglasa *Non expedit* tadašnje Biskupske konferencije.

A što se tiče "slijepe poslušnosti" (*oboedientia cadaverica*), takav termin sigurno niste čuli od mene. Međutim, nešto ste slično mogli i morali čuti odnosno pročitati od svoga Utemeljitelja Svetoga Franje Asiškoga. Upravo on govori o takvoj "poslušnosti". On je želio "manjega brata poslušna kao mrtvo tijelo" - *come un corpo morto*. Ili, kako Vi to poentirate: *oboedientia coeca seu cadaverica*. Kao potkrepu tomu šaljem Vam fotokopiju homilije koju je pod sv. Misom održao kardinal Albino Luciani sestrama Franjevkama Krista Kralja, 13. srpnja 1977. citirajući doslovno, tj. pod navodnicima, životopisca sv. Franje.²⁰

A sve je to godinu i tri mjeseca kasnije, kada je kardinal Luciani izabran za Papu, objavljeno u poluslužbenom glasilu Svete Stolice.²¹ Vi lako možete provjeriti u izvornoj Celanovoj *Viti* prenosi li kardinal Luciani riječi sv. Franje doslovno. Šaljem Vam fotokopiju i stranice, iako nije posve

²⁰ T. DA CELANO, *Vita* II, 152; FF, 736.

²¹ *L'Osservatore Romano*, 29. rujna 1978., str. 5.

čista, iz samoga životopisa, objavljenoga u Padovi, u ristampi, 1987. Da bude još uvjerljivije i vjerodostojnije, fra Tommaso da Celano kaže da San Francesco "raffigurò il vero obbediente in un corpo morto". Dakle *il vero obbediente*, pravoga pravcatoga, a ne bilo kakva poslušnika! I onda citira njegovo autentično tumačenje. Ne bi dakle, Padre, smjela biti uopće problematična ta poslušnost "coeca seu cadaverica", kad je već tako imenujete, i kada je izvorno očekuje sv. Franjo od istinskoga "manjega brata", a to isto ponavlja Sveti Otac Papa Franjinim sljedbenicama i sljedbenicima.

Meni je mnogo problematičnija Vaša tvrdnja da redovnik može uskratiti posluš kada se protivi njegovoj savjesti. Može li uskratiti posluš i u slučaju kada to General Reda traži *nomine Sancti Francisci*? Može li uskratiti posluš i u slučaju kada traži Sveti Otac Papa? Ako može uskratiti posluš i u tome slučaju, onda se ne radi o "savjesti" u Crkvi, nego o "savjesti" iznad Reda i izvan Crkve. Što će nam takav redovnik u Redu i u Crkvi, po Bogu brate!? Zar Vam se ne čini da se sva ova crkvena tragedija u Hercegovini i rodila iz takva načela "poslušna" i iz takve "savjesti" koja se želi izdići i iznad svetoga Franje i iznad Svetoga Oca Pape! Poznato Vam je da je jedan broj takvih "poslušnika" - "savjesnika" već izbačen iz Franjevačkoga reda!

Meni je, međutim, pravo otkriće i oči mi je otvorila Vaša rečenica - s obzirom na uskratu poslušna naredbi koja se kosi s redovnikovom savješću - da to "isto vrijedi i za smjernice apostolske nuncijature". To znači da je cio problem "svećeničkog udruženja" o kojem se polemički raspravlja već pedeset godina, a koje Vi neumorno branite, bio u tome da se očitovao neposluš Apostolskoj nuncijaturi, odnosno Svetoj Stolici, u konačnici Svetomu Ocu Papi. Kad smo već došli do Rubikona, reći ću Vam nešto sasvim otvoreno: bilo bi izvanredno korisno, nužno i nadà sve franjevački i pošteno od Vas kada biste objavili "instructiones et praecepta" koje je izdala Apostolska nuncijatura 1. srpnja 1950. godine. Jer, Nuncij ne opći samo s biskupima nego također i s redovničkim generalima i provincijalima! I vidjeli bismo kako je *Veritas magna*, a kako *mendacia curta semper habent crura* pa makar se pedeset i više godina pokrivala ne znam kakvim ruhom! Vidjeli bismo konačno koje su osobe u Crkvi bile *veraces*, a koje *mendaces*!

3. Vi i u ovome pismu ponavljate svoje osobno mišljenje koje ste imali o msgr. Majiću, o njegovu "ponašanju" i o njegovoj "časti". Ne mogu Vas više u to ni uvjeravati ni razuvjeravati. Uostalom *carta canta*. Zadržite stajalište kako želite, a i naša crkvena javnost ima pravo na formiranje svoga katoličkog mišljenja o tome velikanu naše Crkve na osnovi dokumenata. I ta mu se veličina osobito očituje upravo u odnosu na stajalište prema svećenicima "udruženjašima".

Velečasni fra Ignacije, želim Vam još jednom izraziti svoje iskrene čestitke za Vašu 90. obljetnicu života i molim Boga da Vam udijeli *mensuram bonam et confertam et coagitatam et supereffluentem* (Lc 6, 38) svoga blagoslova, da Mu služite *in obsequio rationabili* (Rim 12,1).

Srdačno Vas pozdravljam

Ratko Perić, biskup

8. Odgovor dr. fra Ignacija Gavrana

Visoko, 3. 3. '03.

Preuzv. gosp. dr. Ratku Periću, biskupu,
M o s t a r

Preuzvišeni gospodine!

Primio sam opet Vaše pismo, ovaj put od 17. veljače o. g. (točnije 27. veljače, op. R. P.). Izrazili ste u njemu i svoju čestitku i želje za moj rodendan. Srdačna Vam hvala na tome.

Ipak, ne mogu reći da me je Vaše pismo razveselilo. Već to što stavljate broj protokola na ove svoje dopise budi u meni čuđenje i negodovanje. Nisam nikakva ustanova i ne predstavljam nikoga osim sebe sama. Takav postupak čini mi se neprikladan: kao da me želite uhvatiti u riječi i kao da namještate zamke, u koje će se naivni fratar uhvatiti.

Bio sam svjestan te opasnosti i onda kad sam Vam pisao ono prošlo pismo i pitao se kako li ćete upotrijebiti moje izjave i napomene, osobito onu o sudu savjesti kao vrhovnom najbližem kriteriju ponašanja. I zbilja, tako je i bilo: za Vas sud savjesti nije, ili kao da nije, diktat koji se mora slušati nego je ta vrhovna norma dopis iz neke kancelarije. Bio sam skoro uvjeren da ćete mahati i sa sv. Franjom.

Za mene Franjine izreke i postupci, naravno, nisu novost. Kad sam na Petrovdan g. 1931. stupio u novicijat, dobio sam kao i drugi, za prvo franjevačko štivo Thomae de Celano: *Vita prima*, i *Vita secunda Sti. Francisci Assisiensis* (Quaracchie, 1927). Odatle sam i, naravno, iz ascetske teologije saznao za izraze "slijepa poslušnost" i "prout cadaver", navedene u ranijem pismu. Reći ću još nešto. Pri koncu novicijata, pred same jednostavne zavjete, ispitivalo nas je povjerenstvo i mene su upitali: obvezuje li franjevce *Oporuka sv. Franje*? Odgovorio sam, kako je i trebalo, da ne obvezuje. Zavjetujemo se na ono što piše u *Pravilu; Oporuku* i druga djela s poštovanjem prihvaćamo.

Što biste Vi zapravo htjeli? Da li, zbilja, mislite da franjevac treba biti "prout cadaver"? Ja se na to nisam zavjetovao, bilo to kome krivo ili

ne bilo. Nekima, čini se, bilo bi u interesu da redovnici budu "prout cada-vera" (Napominjem da sam dvanaest godina vršio tešku službu iz poslušnosti ali ne kao "cadaver").

I ovaj put Vi ste skućili problem DP na pitanje odnosa prema crkvenoj vlasti. To nije ispravan pristup, ako želimo donijeti pravedan sud; takvim pristupom i presuda bi nad Isusom bila pravedna.

A sad, evo me opet pred zadatkom da odgovorim na one "tri točke". Odgovaram telegramski da bih uštedio vrijeme.

Ad 1. - O Čekadinu stavu.

Vi ne prihvaćate ono što je za mene sigurno: da je biskup Smiljan, prije nego što je DP bio osnovan, na upit pripremnog odbora, prije nego što je DP osnovan, rekao da to "nije najidealnije ... ali da on nema ništa protiv (njegova osnivanja)". Tu izjavu sam dobio od vjerodostojnih ljudi. Zašto je promijenio stav? Nije li se on, nakon ove izjave, možda sastao s nekim koji mu je stvar prikazao u crnim bojama, sa strašnim opasnostima?! No, mi se tu razlikujemo, pa zasad stavimo to "ad acta".

Ad 2. - "Neposluh" generalu Reda.

Kako je teklo dopisivanje između generalne kurije i provincijala, ne znam. Znam da je provincijal fra Jozo Markušić ostao na svom mjestu i normalno nastavio vršiti svoju dužnost. Zar bi to bilo moguće da general nije napustio raniji stav?

Vi se možda čudite, kako li se ja usudujem pozivati na sud savjesti. Mislio sam da mi to nećete spočitavati, jer se radi o općem stavu teologa: čovjek mora slijediti sud svoje savjesti, čak i kad je on kriv. A sad pogledajte koliko je naš konkretni slučaj neobičan: ono što je za članove Istarskog ili Slovenskog udruženja dopušteno, to (navodno) nije dopušteno bosanskom Dobrom pastiru. Tako je prema sudu BKJ fra Lujo Zloušić prestupnik i gotovo heretik, a don Božo Milanović ili Janez Janžekovič uzorni svećenici (što i jesu, stvarno, i jedan i drugi, bili).

Ad 3. - Sud o msgr. Majiću.

Vi mi kažete: "zadržite stajalište kako želite". Nije mi nimalo teško to učiniti pa ću Vas u tome spremno poslušati.

Predlažem Vam, preuzvišeni gospodine, da prekinemo dopisivanje. Ne vidim u njemu napretka pa čemu da i Vi i ja gubimo vrijeme?!

Pozdravljam Vas i želim Vam Božji blagoslov!

fra Ignacije Gavran

II. Službena dokumentacija u vezi s osnutkom i prvim godinama djelovanja "udruženja"

Nisam, razumije se, na to fra Ignacijevo pismo odgovorio, poštujući volju oca dr. Gavrana da "prekinemo dopisivanje" na ovaj način. Ali zbog povijesne istine smatram ne samo uputnim nego i nužnim iznijeti bitne činjenice o crkveno ilegalnom svećeničkom udruženju (1950.-1990.), služeći se već spomenutim člankom dr. fra Velimira Blaževića i korespondencijom, na latinskom i talijanskom jeziku, koja je tekla između Državnoga tajništva u Vatikanu, Apostolske nuncijature u Beogradu, Generalne kurije Reda manje braće u Rimu i dvaju franjevačkih Provincijalata u Sarajevu i Mostaru. Blažević je brojne dokumente zgusnuto sažeo. U bilješkama upozoravam na njegovo sažetke. Od vremena tih spisa prošlo je pedeset godina. Ova korespondencija potvrđuje, po mome mišljenju, brojne tvrdnje kao i pretpostavke koje su iznesene u članku o msgr. Majiću, biskupskom delegatu u Mostaru, u djelu *Sluga dobri i vjerni*. Ovdje ih uglavnom neću uspoređivati i na njih podsjećati, nego ću slijediti kronološki pregled dokumenata, prevodeći doslovno gdje bude potrebno. Uostalom, prepuštam trijeznim čitateljima sud o svemu tome. Nadam se da time s moje strane završava daljnja rasprava o ovom "udruženju" koje je bilo ilegalno u očima Crkve - *coram Ecclesia associatio illegalis*, kako je redovito govorio i pisao blagopokojni msgr. Majić. Ovaj osvrt smatram dopunom članku u Majićevu zborniku *Sluga dobri i vjerni*.

1. pismo: *Državno tajništvo Generalnoj kuriji*, početkom studenoga 1949.

U tome pismu Državno tajništvo, doznajući da neki redovnici pristaju uz "Udruženje narodnih svećenika", nastalo u Jugoslaviji, poziva Red manje braće da svojim članovima naredi da "odustanu sudjelovati u tom Udruženju".²²

2. pismo: *Generalni ministar fra Pacifico Perantoni provincijalnom ministru fra Josipu Markušiću*, 7. studenoga 1949; prot. 56/49., na latinskom jeziku:

General piše Provincijalu da je obaviješten kako je neki član Provincije Bosne Srebrene "primio ovlast od civilnih vlasti za osnivanje nekakva tzv. 'Udruženja narodnih svećenika' u toj pokrajini i da *hic et nunc* radi na tome da osnuje spomenuto Udruženje, koje apsolutno nije

²² Tako stoji navedeno u odgovoru Generalne kurije Reda manje braće Kongregaciji za javne crkvene poslove, 5. travnja 1950.

suglasno normama Svete Stolice". General pripominje: ako je to istina, onda on Provincijala žarko moli da rečenomu ocu i drugim redovnicima svoje Provincije preporuči "da pokažu potpunu i cjelovitu podložnost normama Sv. Stolice i Apostolskoga nuncija u toj državi".²³

3. pismo: *General Perantoni svim Provincijalima u Jugoslaviji i na znanje nadbiskupu Josephu Patricku Hurleyu, regensu Apostolske nuncijature u Beogradu*, 28. studenoga 1949., prot. 150/49., na latinskom jeziku:

General je odlučio i Regensu priopćio s obzirom na sve članove spomenutih Provincija:

"¹⁰ - prije nego poduzmu vijećanje javnoga karaktera, pa i u religioznoj stvari, osim onoga što pripada redovitom redovničkom i unutarnjem životu;

²⁰ prije nego pristupe javnim civilnim, političkim i vojnim vlastima da zatraže potporu, pomoć, povlastice i slične stvari,

morat će se, ponavljam, posavjetovati s preuzvišenim gospodinom Regensom Apostolske nuncijature; a svaki se od njih mora poučljivo i vjerno pridržavati njegovih odredaba", piše General.²⁴

4. pismo: *Nadbiskup Hurley, regens Apostolske nuncijature u Beogradu, provincijalu Markušiću u Sarajevu*, 26. prosinca 1949., prot. 60/3/49., na latinskom:

Regens piše da je primio telegram kojim se Provincijal ispričava da iz zdravstvenih razloga ne može doći u Beograd, ali se nada da će se njegovo stanje popraviti i da će što prije doći.

Zatim Regens izražava svoju zabrinutost (*aegritudinem*) "zbog rečenica koje se naširoko pripisuju predstavniku" kojega je prije nekoga vremena provincijal Markušić poslao u Beograd, a te rečenice "ozbiljno izvrću jasne tvrdnje" koje mu je Regens iznio.

Stoga Regens šalje Provincijalu *pro informatione* sljedeće točke koje je bio gotovo doslovno rekao i njegovu izaslaniku:

1 - Svećeničko udruženje, koje žele osnovati, nigdje do sada nije predviđeno niti u kanonima niti u zdravoj tradiciji uređenja Katoličke Crkve.

2 - Dosljedno, nikakva vlast, niža od Svete Stolice, ne može zakonito autorizirati takvo udruženje.

3 - Stoga ne smije se ništa poduzimati dok Sveta Stolica ne iznese svoje mišljenje s obzirom na to pitanje", zahtijeva nadbiskup Hurley.²⁵

²³ Vidi sažetak također u: V. BLAŽEVIĆ, *nav. čl.*, str. 252.

²⁴ Usp. *Ondje*.

²⁵ Usp. *Ondje*, str. 251.

5. *pismo*: Provincijal Markušić generalu Perantoniju, 17. siječnja 1950., dodatak protokolu 56/49., na latinskom jeziku:

Bosanski provincijal Markušić, odgovarajući na Generalovo pismo, od 7. studenoga 1949., na šest stranica iznosi svoje 4 točke (postoji stvarno 5. točka, ali nema upisana broja 4):

1 - Provincijal kaže da su se mnogi svećenici u BiH posavjetovali da se Udruženje osnuje, "poput već ustanovljena takva udruženja u Istri i u slovenskim biskupijama"; da su statuti već gotovi; da su pregovori s državnim vlastima otpočeli; da je stvar dotle došla da je zakazan dan da se udruženje osnuje i uprava izabere. Sada to prekidati, bilo bi na veliku štetu za Katoličku Crkvu i za same svećenike, piše Provincijal.

2 - Svrha je udruženja odlična (*scopus - optimus*) i služi dobru Crkve i potvrdi crkvene discipline u kleru i narodu; ništa nije u nesuglasju s crkvenom tradicijom; poštuje se civilni zakon o odvojenosti Crkve od države; ni u čemu se ne oduzima od prava Ordinarija. "Da je osnivanje ovakva udruženja ne samo korisno, nego vrhunski nužno", pokazuju ova dva razloga:

a - "Nadbiskup pokrajine ne boravi u svome sjedištu nego je emigrirao u inozemstvo; a banjalučka je biskupija prazna (ne kaže Provincijal da je i njezin biskup, fra Jozo Garić, "emigrirao"), i nju administrira biskup skopski izdaleka; biskupsko sjedište u Mostaru nalazi se u najgoroj situaciji jer je biskup osuđen na zatvor, dva njihova biskupska delegata nalaze se u zatvoru". Nakon rata svećenici su pokazali neprijateljsko raspoloženje prema državnim zakonima, pa je tako nastalo nepovjerenje između civilnih vlasti i crkvenih službenika, svećenika. "Prema ustavu iz 1946. odlučena je odvojenost Crkve od države i proglašena sloboda bogoštovlja i religije, kao i sloboda savjesti, sloboda također Crkve u njezinim unutarnjim stvarima. Ovo je dobro napisano", veli Provincijal. I stoga zaključuje: budući da nema biskupa u službi, treba tražiti lijeka, da situacija ne bude još gora.

b - Provincijal nastavlja s razlozima: Svi su se udružili u neku organizaciju - radnici, studenti, mladež, žene itd. A opet svi u vrhovno udruženje "Narodni front" - samo su svećenici ostali neudruženi i lišeni "raznih povlastica i privilegija". Da se tomu doskoči, nastala je među svećenicima ideja o udruženju u BiH. Ovo udruženje nema veze sa slovenskim udruženjem koje je Sveta Stolica osudila 12. travnja 1949. "U našem slučaju radi se o svećeničkom udruženju radi boljega opsluživanja crkvene discipline, radi obrane svećeničkih građanskih prava i isto tako stjecanja građanskih privilegija".

3 - Provincijal prepisuje iz statuta osam točaka kojima obrazlaže u čemu je svrha udruženja: da se svećenici međusobno slažu i pomažu; da

se brinu za siromašne i bolesne; da promiču duh slavenstva i bratstva među jugoslavenskim narodima; da se brinu za crkvene arhive i biblioteke; za umjetnički sklad naših crkvenih zgrada; da promiču studij naše crkvene povijesti; da izdaju mjesečnik za narod; da izdaju Kalendar udruženja i druge vjerske knjige; "da najviše sile upru, zajedno s mjesnim Ordinarijima i redovničkim Poglavarima, u napredak sjemeništa i teoloških studija, uz pomoć i u suradnji s civilnim vlastima".

4 - Provincijal ukratko sažima što je gore napisao.²⁶

6. pismo: *Provincijal Markušić nadbiskupu Hurleyu, regensu Apostolske nunciature*, 17. siječnja 1950., na latinskom jeziku:

U odgovoru na pismo od 26. prosinca 1949. Provincijal iznosi na pet stranica svojih sedam točaka kojima obrazlaže i opravdava osnivanje udruženja. Ovdje ih nećemo opširnije prezentirati, jer u sljedećem pismu broj osam iznosimo stajalište Svete Stolice, iz kojega je očito što je Provincijal pisao i tvrdio.²⁷

7. pismo: *Otac Mattia Faust, generalni prokurator Reda manje braće, nadbiskupu Montiniju, substitutu Državnoga tajništva Njegove Svetosti*, 30. siječnja 1950., zajedno s kopijama dvaju pisma provincijala Markušića, koja smo spomenuli gore pod brojem 5. i 6. Generalni prokurator u popratnom pismu kaže da "iz poslanih korespondencija proizlazi da se Udruženje ne može smatrati suprotno zakonima i jedinstvu Svete Majke Crkve".²⁸

8. pismo: *Nadbiskup Domenico Tardini, tajnik Kongregacije za izvanredne crkvene poslove, ocu fra Matiji Faustu, generalnom delegatu Reda manje braće, u Rimu*, 29. ožujka 1950., prot. 2223/50., na talijanskom jeziku:

Nadbiskup Tardini piše na četiri stranice o Faustu: "U pismu koje je poslao spomenuti o. Markušić ocu Generalu tvrdi se, među ostalim, da 'svrha koju navedeni svećenici sebi postavljaju jest odlična i služi dobru Crkve, jačanju crkvene discipline u kleru i narodu'. Ali ne vidi se kako predmetno udruženje može postići takvu plemenitu svrhu, kada su se mjerodavne crkvene vlasti našle primorane da zauzmu - u odnosu na to - negativan stav.

U istom se pismu također svjedoči da 'gradanska vlast od članova udruženja ne traži ništa drugo osim ono čega su se po načelima kršćanske etike i javnoga crkvenog prava već dužni pridržavati'. Tu tvrdnju deman-

²⁶ Usp. *Ondje*, str. 252.

²⁷ Usp. *Ondje*.

²⁸ To proizlazi iz dopisa nadbiskupa Domenica Tardinija, tajnika Kongregacije za izvanredne javne crkvene poslove, generalnom prokuratoru Reda manje braće, ocu fra Matiji Faustu, od 29. ožujka 1950. Usp. V. BLAŽEVIĆ, *nav. čl.*, str. 257-258.

tiraju činjenice. Civilna vlast, naime, traži od udruženih svećenika više poštovanja nego što svaki građanin duguje pravednim zakonima vlastite države. Velečasni otac Markušić ne smije sigurno ignorirati ono što je u prosinačkom broju donio časopis 'Nova Pot' s obzirom na posjet koji je maršalu Titu učinila delegacija slovenskih svećenika Udruženja sv. Cirila i Metoda. Šef Republike Jugoslavije istaknuo je, očitujući pravu svrhu, kojoj teži vladina djelatnost s obzirom na svećenička udruženja: 'Mi smo prekinuli s Moskvom; zašto vi ne prekinete s Rimom?' (*Noi abbiamo rotto con Mosca; perchè voi non la rompete con Roma?*)

Niti se stanje Crkve u Jugoslaviji poboljšalo - kao što se želi da se u to povjeruje - otkako su osnovana takva udruženja svećenika, odanih civilnoj vlasti. Dosta je podsjetiti se da su se 1949. čule tužbe o uhićenju barem 96 svećenika - pozorno izabranih između najrevnosnijih - s porastom od 30% u odnosu na 1948. godinu.

Uostalom, kad bi svećeničko udruženje Bosne i Hercegovine doista donijelo Crkvi prednosti koje hvali vlč. o. Markušić, bilo bi neprotumačivo (a u stvari je sasvim jasno) stajalište državnih vlasti - bezbožnih i neprijateljskih prema Crkvi - koje podržavaju i favoriziraju širenje sličnih udruženja.

Konačno, da je posrijedi prava suradnja s civilnim vlastima - a ne samo lojalnost prema državi - također je previše dokazano iz izjava koje je dao upravo o. Markušić za vrijeme osnivačke sjednice spomenutog udruženja a donijelo sarajevsko komunističko i ateističko 'Oslobodenje' (od 29. siječnja ove godine): 'Udruženje će raditi na dobro naroda i države'.

Smatram da me ovo što sam do sada iznio oslobada da iznosim druge primjedbe, koje bi se također mogle navesti.

Nisam propustio podastrijeti Njegovoj Svetosti dokumente koje ste mi, prečasn, dostavili. Nije malo čuđenje Svetog Oca izazvala potreba da se istakne nedosljednost argumenata koje više puta navodi o. Markušić - osoba kvalificirana po dužnosti koju obavlja - kao potporu za tako važno pitanje. Još mučnije iznenađenje izazvala je tvrdnja te Generalne kurije da naime 'iz poslanske korespondencije proizlazi da se udruženje ne može smatrati suprotno zakonima i jedinstvu Svete Majke Crkve"', završava svoje pismo nadbiskup Tardini.²⁹

9. pismo: *General Perantoni nadbiskupu Tardiniju, tajniku Kongregacije za izvanredne crkvene poslove*, 5. travnja 1950., II/50. odgovor na dopis od 29. ožujka 1950., na talijanskom jeziku:

²⁹ Usp. V. Blažević, *nav. čl.*, str. 258.

General se ispričava zbog pisma generalnoga prokuratora, koje je izazvalo žalost kod Svetoga Oca i Svete Stolice i, između ostaloga, piše:

“Procjena izražena od ove Generalne kurije u popratnom dopisu br. II/50, od 30. siječnja ove godine, bila je daleko od nakane da se stavi u suprotnost sa smjericama Apostolske Stolice, kojoj ova Kurija nastoji u svako doba i po svaku cijenu ostati strogo privržena, jer je ovo posebno obilježje oca sv. Franje i cijeloga Reda; htjela je naime biti skromna procjena, temeljena samo na dokumentima koje je imala pred očima i koje je poslao spomenuti otac Markušić.

Sada, iz poštovanja prema odredbama koje ste, Preuzvišeni, usmeno iznijeli vlč. ocu Generalnom prokuratoru, i nakon spomenutoga pisma te svete Kongregacije, bit će izdane precizne odredbe Provincijalima u Jugoslaviji i Pisma će se povjeriti tom preuzvišenom Državnom tajništvu s molbom da ih preko Apostolske nuncijature uruči naslovnica”, obećaje General.³⁰

10. pismo: *General Perantoni franjevačkim Provincijalima u Sarajevu, Mostaru i Splitu*, 5. travnja 1950., prot. 173/30., na latinskom jeziku:

“Prečasni oče,

Obaviješteni smo da neki redovnici, članovi Tvoje slavne Provincije, pristaju uz neka svećenička udruženja koja nije odobrila ni Apostolska nuncijatura ni preuzvišeni mjesni Ordinariji u toj državi.

Naš Red, slijedeći primjer serafskoga oca sv. Franje, mora se svagda i svuda pokazati vjeran i odan Apostolskoj Stolici i spreman na bilo kakvu žrtvu do podnošenja mučeništva ako to spomenuta i cjelovita iskrena odanost zahtijeva.

Stoga zapovijedamo i nalažemo snagom svete poslušnosti:

- 1) da svi redovnici nama podložni istupe iz spomenutih udruženja;
- 2) da svi redovnici u svemu vjerno opslužuju naloge koje je izdala Apostolska nuncijatura;
- 3) da svi redovnici, iz istih razloga, poslušaju preuzvišene mjesne Ordinarije.

Uzdajući se u Gospodina da ćeš ove kategorične naloge naše marljivo i vjerno ispuniti i pobrinuti se da svi i pojedini članovi Tvoje Provincije isto učine, serafski blagoslov...”, naređuje General.³¹

11. pismo: *Nadbiskup Tardini generalu Perantoniju*, 14. travnja 1950., prot. 2524/50., na talijanskom jeziku:

³⁰ Usp. *Ondje*.

³¹ Usp. *Ondje*.

“Prečasni oče,

Kao što Vam je poznato, vlč. otac Bono Ostojić, O.F.M., u Sarajevu, nastupio je 25. siječnja ove godine kao promicatelj udruženja katoličkih svećenika u Bosni i Hercegovini; i to unatoč tomu što mu je pravovremeno uručeno pismo, br. 56/49, od 7. studenoga 1949., kojim ste mu naredili da se podloži normama Apostolske nuncijature iz Beograda s obzirom na navedeno udruženje.

Nepodlaganje oca Bone, u tako važnoj stvari, na škandal je kleru i vjernicima i nanosi veliku štetu interesima Katoličke Crkve u Bosni i Hercegovini.

Imajući u vidu što je gore rečeno i nakon što je Svetom Ocu izneseno, pozvani ste da - sa svom brižljivošću - poduzmete sljedeće disciplinske mjere s obzirom na spomenutoga redovnika:

- a) ukoriti o. Bonu Ostojića što nije poslušao uručene mu upute;
- b) naredit će mu da prestane sa svakom djelatnošću u odnosu na spomenuto udruženje, tj. da se uzdrži od sudjelovanja na sastancima, od držanja govora, od sastavljanja spisa ili od poduzimanja bilo kakva posla oko organizacije;
- c) u slučaju da dotičnik ne posluša ovu naredbu, Vi ćete ga suspendirati *a divinis*.

Iskorištavam prigodu...”, zaključuje msgr. Tardini.³²

12. pismo: *Nadbiskup Tardini generalu Perantoniju*, 15. travnja 1950., prot. 2562/50., na talijanskom jeziku:

“Prečasni oče,

U više Vas je navrata ovaj Ured zadržao na neugodnu stajalištu koje su zauzeli oci franjevci u Jugoslaviji s obzirom na delikatno pitanje o svećeničkim udruženjima.

Sada je prispjela vijest o aktivnu sudjelovanju prečasnih otaca Leke - provincijala iz Mostara, Markušića - provincijala iz Sarajeva i Nole - provincijala iz Splita na skupštini Udruženja katoličkih svećenika u Bosni i Hercegovini, koja je održana 25-26. siječnja ove godine u Sarajevu.

Izričito odobrenje takva pokreta ozbiljno je ugrozilo jedinstvo snaga Katoličke Crkve, to više što su dotični mjesni Ordinariji ispravno odbili odobrenje, unatoč pogibelji ozbiljnih sankcija od strane civilnih vlasti. Poznato je naime da je mons. Majić, biskupski delegat u Mostaru, više volio u zatvor nego kapitulirati pred komunističkim zahtjevima, i da je preuzvišeni mons. Čekada, apostolski administrator u Banjoj Luci, bio istjeran iz Bosne i Hercegovine, jer je odbio odobriti udruženje.

³² Usp. *Ondje*.

Ovaj Ured, nakon što je primio uzvišene naredbe Svetog Oca, poziva Vas da poduzmete sljedeće mjere:

- a) da dadnete naredbu spomenutim ocima Provincijalima da se sasvim suzdrže od budućega sudjelovanja u djelatnostima spomenutoga svećeničkog udruženja;
- b) da dadnete naredbu istim Provincijalima da upoznaju svoje podložnike da se u takvu pitanju redovnici moraju vjerno držati uputa i odluka preuzvišenih Biskupa.

Iskorištavam prigodu...”, završava msgr. Tardini.³³

13. pismo: *General Perantoni provincijalu Markušiću*, 18. travnja 1950., na latinskom jeziku:

General oštro odbacuje i osuđuje Provincijalov način djelovanja i postupak njegovih podložnika, osobito osuđuje postupak o. Bone Ostojića, prema kojemu Provincijal, snagom svete poslušnosti, treba postupiti:

- a) da ga strogo opomene, prekoravajući ga i kanonski ga opominjući što nije poslušan Generalovim nalogima i zapovijedima;
- b) narediti mu, snagom svete poslušnosti, da svaki odnos sa spomenutim udruženjem prekine, tj. da ne sudjeluje na sastancima, ne drži govore, ne piše i ne širi članke;
- c) da se od njega zahtijeva pisana izjava kojom iskazuje da se želi pokoriti nalogima Svete Stolice i Generala;
- d) da mu se dadne na znanje da je, ne pokori li se spomenutim nalogima, “*ipso facto* suspendiran *a divinis*.”

“Što se tiče ostalih redovnika, članova Tvoje Provincije, opet snagom svete poslušnosti, zapovijedamo da istupe iz rečenog udruženja i vjerno se pokore odredbama i nalogima Svete Stolice, preuzvišenoga apostolskog Internuncija i mjesnih Ordinarija te države”, naređuje General Provincijalu.³⁴

14. pismo: *General Perantoni provincijalu fra Mili Leki u Mostar*, 20. travnja 1950., prot. 11/50., na latinskom jeziku:

General piše hercegovačkom provincijalu fra Mili Leki:

“Prečasni oče,

Duboko sam ostao ožalošćen kada sam doznao da si pribivao skupštini udruženja katoličkih svećenika Bosne Srebrene u Sarajevu, 25/26. siječnja ove godine.

Smatram naime da tada do Tebe nije bilo još doprlo pismo koje sam 7. studenoga 1949. poslao po Apostolskom nunciju. Tim sam pismom

³³ Usp. *Ondje*, str. 258-259.

³⁴ Usp. *Ondje*, str. 259.

zapovjedio da se članovi našega Reda posve suzdrže od spomenutog udruženja; ako su se neki u to učlanili, da ga odmah napuste; inače moram, iako teška srca, i prema Tebi nastupiti ovlašću svoje službe.

Dne 18. travnja po istom preuzvišenom internunciju poslao sam drugo pismo kojim sam, snagom svete poslušnosti, ponovno dao iste zapovijedi, ožalošćen što se poneki naš fratar učlanio i sudjelovao. Stoga ponovno i ponovno izražavam prigovore, opomene i molbe.

Zapovijedam dakle snagom svete poslušnosti da se Ti i svi fratri, povjereni Tvojim skrbi, sasvim suzdrže od toga udruženja i s najvećim se poštovanjem iz duše pokore preuzvišenom Internunciju i Ordinarijima; ovu ćeš zapovijed priopćiti svojoj braći.

Nadam se da druga opomena neće biti nužna, da se ne bi poduzimale teže mjere. Ti i Tvoja braća, makar se nalazila u nevoljama, izrazit će potpunu vjernost Apostolskoj Stolici.

Oslonjeni na ovu nadu...”, zaključuje svoje pismo General provincijalu Leki.³⁵

15. pismo: *Apostolska nuncijatura provincijalu Markušiću*, 1. srpnja 1950.

Iz trostraničnoga pisma koje je 15. rujna 1950. provincijal Markušić poslao generalu Perantoniju doznajemo da je Provincijal primio “instructions et praecepta” Apostolske nuncijature.

Naime, u prvoj točki Provincijal piše: “1. Stoga, služeći se pravom zakonske obrane kanim prije svega izložiti Vama, Oče, naše stanje u vrijeme rata i nakon rata, kao i obrazložiti naše napore, napose one s obzirom na utemeljenje svećeničkog udruženja ‘Dobri Pastir’, što nam se u zlo uračunava; smatram da tada trebam očekivati konačne instrukcije i naloge. Sve do toga trenutka ja se u savjesti ne usudujem izvršiti Vaše zapovijedi, prečasnih oče, s obzirom na upute i zapovijedi Apostolske nuncijature od 1. srpnja tekuće godine. Sve do sada ja nisam bio upitan da odgovorim, nego sam samo udaran pismima, a sada evo dajem odgovor i izlažem razloge sam od sebe u ovom posebnom pismu kao i u zajedničkoj promemoriji.” Iz navedenoga pisma ne može se razabrati o kakvim se “uputama i zapovijedima” radi.³⁶

16. pismo: *Provincijal Markušić generalu Perantoniju*, 15. rujna 1950., na latinskom jeziku:

Osim gornje točke koju smo citirali u prethodnom pismu, Provincijal navodi još četiri točke Generalu o “udruženju”. Posebno mi se

³⁵ Usp. *Ondje*.

³⁶ Pri ruci mi je fotokopija pisma, bez zaglavija i potpisa, koje je, navodno, Sveta Stolica 12. lipnja 1950. poslala msgr. Silviju Oddiju, otpravniku poslova u Beogradu, s određenim uputama. A upute su:

čini značajnom 4. točka u kojoj kaže: "Ja udruženje nisam odobrio, jer to na mene ne ide, makar to bila crkvena udruga, jer nisam mjesni ordinarij; ali mu nisam bio ni protivnik; jer ni naši mjesni ordinariji nisu ga zabranili, premda su pitani; dapače oni sami nisu svojim svećenicima zabranili da se u udruženje učlanjuju. Ni ja svojim fratrima nisam zabranio da se učlanjuju, jer su statuti i način organiziranja gotovo doslovno preuzeti iz statuta udruženja sv. Ćirila i Metodija iz Pazina u Istri, a to je udruženje odobreno i, uklonivši svjedoke (remotis arbitris), djeluje".³⁷

17. pismo: *Provincijal bosanski Markušić i hercegovački Leko generalu Perantoniju*, 15. rujna 1950., na latinskom jeziku:

- U promemoriji od 24 stranice obrađuje se
  - I. Stanje ovih pokrajina za vrijeme i nakon rata (str. 2-8)
  - II. Akcija s obzirom na ustanovljenje svećeničkih udruženja (8-16)
  - III. Prigovori protiv svećeničkih udruženja (16-20)
  - IV. Teške posljedice ako bi se dogodilo dokinuće udruženja (20-23)
  - V. Nema je u tekstu.
  - VI. Karakter naših tužitelja (23)
  - VII. Zaključak i molba (23-24).³⁸

18. pismo: *Provincijali OFM u Jugoslaviji, sabrani u Sarajevu, generalu Perantoniju*, 22. rujna 1950., na latinskom jeziku:

Šest provincijala: fra Karlo Nola iz Splita, fra Teodor Tavčar iz Ljubljane, fra Mile Leko iz Mostara, fra Nikola Skupnjak iz Zagreba, fra Petar Vlašić iz Zadra, fra Josip Markušić iz Sarajeva na sastanku u Sarajevu sastavili su i poslali generalu Perantoniju pismo od sedam točaka:

"1 - Pozvati u Beograd prečasne oce Provincijale OFM iz Sarajeva, Mostara i Splita i uručiti im pisma prečasnog oca Generala dodajući:

- da moraju obavijestiti svoje članove da, prema uputama Generalne kurije, povuku svako odobrenje dano udruženju katoličkih svećenika u Bosni i Hercegovini (udruženje 'Dobri pastir') i prestanu sudjelovati u njemu;

- obavijestiti redovnike da Generalna kurija osuđuje pristanak uz spomenuto udruženje; tko se već učlanio i ne može se povući bez opasnosti, mora - kao minimum koji se traži - zauzeti posve pasivno držanje (ne sudjelovati na sastancima, ne pisati članke, ne držati konferencije itd.);

2 - Ostaju nepromijenjene opomene koje se trebaju primijeniti na vlč. fra Bonu Ostojića.

3 - Pisma naslovljena na vlč. oce Provincijale OFM Hrvatske i Slovenije neka se uruče nakon što se na njima doda da se radi o kopijama dokumenata koji su upućeni na subraću u Bosni i Hercegovini."

Ovo pismo prevodim, iako nisam siguran u njegovu autentičnost, a pogotovo nisam siguran da je tako i uručeno. Nisam primijetio da ga navodi dr. Blažević u svome članku.

³⁷ Usp. V. BLAŽEVIĆ, *nav. čl.*, str. 261-262. Ove tvrdnje, naravno, ne stoje, jer su se crkvene vlasti jasno odredile i izjasnile o udruženju od samoga njegova početka.

³⁸ Usp. *Ondje*, str. 262.

1 - Provincijali kažu da nisu imali prigode i mogućnosti susresti se kroz pet godina nakon rata da ponude rješenja s obzirom na probleme i poteškoće. "A one su bile to veće i teže što nije ni od kuda od crkvenih vlasti bilo ikakvih uputa ili zapovijedi – *instructiones vel praecepta*."³⁹

2 - Poteškoće su se pojavile i zbog nestašice franjevačkoga klera i u vrijeme rata i nakon rata. A poslovi se i u upravi i na župama nisu smanjili.

3 - Franjevci su se dobro ponijeli u poratnim godinama, nije bilo otpada i izlazaka, kao što se običava činiti u ovakvim okolnostima.

4 - Broj je franjevaca sveden na najmanju mjeru, zato se treba posvetiti odgoju i porastu franjevačke mladeži.

5 - Provincije su morale uvelike snositi troškove za sudske sporove, izlaziti u susret onima koji su osuđeni na zatvore, biti im karitativno i duhovno blizu.

6 - Protivnici franjevaca prosuli su vijesti u inozemstvu o franjevcima, a ipak nitko ne pozna bolje ni njihove poteškoće ni terete od samih franjevaca.

7 - "Na svome sastanku napokon ispitali smo djelovanje naših svećeničkih udruženja, koja su ovdje nakon rata nastala, i napose djelatnost svećeničkog udruženja 'Dobri pastir' u Bosni i Hercegovini. Uvjereni smo da to svećeničko udruženje djeluje na korist Crkve i naših svećenika i vjernika, te se po njemu svećenički naponi olakšavaju. Ne razumijemo stoga odakle se zlokobno (*infauste*) prosuđuje o tom udruženju ili zbog kojih bi se motiva osudilo i njegovo djelovanje zapriječilo. Svi smo mi, potpisani, odobrili promemoriju koju o spomenutom udruženju kane Vama, Oče generale, poslati provincijali naših Provincija u Bosni i Hercegovini i smatramo da je navedeno udruženje zaista nastalo i osnovano iz najboljih nakana, da naime bude većma na dobro i napredak Crkve i katoličkoga naroda a da uopće nikakvu štetu ne nanosi crkvenoj disciplini; smatramo također da će uništenje Provincija u Bosni i Hercegovini, ako se njihov postupak o svećeničkom udruženju ne odobri, biti također uništenje naših drugih Provincija. Stoga molimo da se molbe spomenutih Provincijala prihvate, da se naime spomenuto svećeničko udruženje 'Dobri pastir' ne ometa, jer je na dobro Crkve, svećenika i katoličkoga

³⁹ Ne treba ponovno isticati da ova tvrdnja ne odgovara istini s obzirom na crkvene upute. One su dolazile i od Svete Stolice, kao što smo vidjeli, i od mjesnih Ordinarija, osobito od biskupa Čekade za banjalučku biskupiju, i od biskupskoga delegata Majića za hercegovačke biskupije. A za područje BKJ svi su biskupi u Zagrebu u travnju 1950. godine, dakle pet mjeseci prije nego su to Provincijali napisali svomu Generalu, izdali svoj "Non expedit". Uostalom provincijal Markušić primio je *instructiones et praecepta* od Nuncijature, 1. srpnja 1950. (vidi ovdje pismo br. 15).

puka u našim krajevima, dok bi, naprotiv, zabrana učlanjenja u isto udruženje ili njegovo dokidanje nanijelo Crkvi, svećenicima, narodu i svim našim Provincijama neizmjerne štete koje se jedva mogu predvidjeti.”⁴⁰

19. pismo: *Provincijal Markušić Apostolskoj nuncijaturi u Beogradu*, 25. prosinca 1950., br. 1129/50., na latinskom jeziku:

Pri ruci mi je kopirani prijepis dopisa bez zaglavlja i potpisa. Spominjem ga više iz drugih motiva.⁴¹

20. pismo: *General fra Augustin Sepinski bosanskom provincijalu fra Borisu Ilovači*, 18. listopada 1956., na latinskom jeziku:

“Prečasni oče,

Do mene je doprla vijest da među redovnicima jugoslavenskoga teritorija ima onih koji misle da više ne vrijede odredbe (*dispostiones*) koje je izdao prečasni otac Pacifico Maria Perantoni, bivši general Reda, godine 1950., s obzirom na zabranu učlanjenja u svećenička udruženja koja crkvena vlast nije odobrila (pismo od 5. travnja 1950., prot. 173/50 Ord.).

Da se o toj stvari ne raznose lažna mišljenja, obavještavam Vas, prečasni oče, da se ništa nije promijenilo u spomenutim odredbama, i stoga ostaju na snazi svi i pojedini nalozi o kojima je riječ u navedenom pismu moga prečasnog predšasnika.

Molim Vas, ovo pismo priopćite pojedinim provincijalima kojih se to tiče, i u moje ih ime opomenite da brižljivo nastoje da se postupak njihovih članova u toj stvari uskladi s gornjim nalogima, i s Izjavom koju su izdali preuzvišeni biskupi Jugoslavije, na saboru u Zagrebu, 22-25. rujna 1952.

Iskorištavajući ovu prigodu...”⁴²

⁴⁰ Usp. V. BLAŽEVIĆ, *nav. čl.*, str. 262-263.

⁴¹ U ovom se prijepisu dopisa bosanski provincijal Markušić poziva na pismo koje mu je poslala Nuncijatura 7. lipnja 1950., a on primio 1. srpnja iste godine: “quod patet ex adnexa tabella directiva istius Nuntiaturae Apostolicae diei 7 mensis Junii anni currentis, quae ego omnia obtinueram die 1 Julii 1950 mediante meo delegato A. R. P. Dr. Vitomiro Jeličić...” Ovdje stvari nisu posve jasne s obzirom na datume pisama Apostolske nuncijature, od 7. lipnja, zatim 12. lipnja (Državno tajništvo Nuncijaturi?) i 1. srpnja 1950. (kako stoji u Provincijalovu pismu Generalu, od 15. rujna 1950). Osim toga svi franjevački provincijali u Jugoslaviji pišu Generalu 22. rujna 1950. da nisu nikada imali nikakve “instructiones vel praecepta” s obzirom na “udruženje”. Netko se, očito, dobro poigrao Istinom! Je li tu netko unosio svoje prste i interpretacije/interpolacije, kao što smo vidjeli u pismu nadbiskupa regensa bosanskom provincijalu, od 26. prosinca 1949.?

⁴² Usp. V. BLAŽEVIĆ, *nav. čl.*, str. 263.

21. pismo: Provincijali OFM u BiH, fra Boris Ilovača i fra Jerko Mihaljević, generalu Sepinskomu, 26. svibnja 1957., na latinskom jeziku:

Sarajevo, 26. svibnja 1957.

Provincijali OFM Bosne i Hercegovine
Prečasnom ocu Generalnom ministru OFM
Rim

Prečasni oče,

Protjeklo je gotovo sedam godina od promemorije koju su Provincijali bosansko-hercegovačkih provincija 15. rujna 1950. poslali prečasnom ocu Pacifiku Perantoniju, Vašem predšasniku. Spomenuto pismo prikazuje stanje jedne i druge Provincije i uzajamne odnose obiju Provincija, s jedne strane, i udruženje katoličkih svećenika "Dobri pastir" u Federativnoj Republici Bosni i Hercegovini, s druge strane.

Istoga dana 15. rujna 1950. Provincijali svih Provincija u Jugoslaviji u svome pismu, naslovljenu na našu Generalnu kuriju, izjavili su da će uništenje udruženja "Dobri pastir" biti ne samo propast Provincija u BiH nego i svih Provincija u Jugoslaviji.

Primjećujemo da pismo prečasnoga oca Perantonija, ondašnjega Generala, koje Vaše nedavno pismo spominje, nikada do nas nije doprlo u izvornu obliku nego ga je u ublaženu formu svela sama Apostolska nunciatura, kako se čini, - ne znamo čijim auktoritetom - i službeno priopćeno našim predšasnicima.⁴³

Učiniвши što je gore rečeno, sve od 1950. ništa nam novoga u ovoj stvari niti u vrijeme Generalnoga kapitula 1951. i boravka Provincijala u Rimu iste godine nije preneseno sve do nedavno primljenoga Vašeg pisma.

U takvu stvarnom stanju naši predšasnici Provincijali preč. o. Josip Markušić, bosanski provincijal, i preč. o. Mile Leko, hercegovački provincijal - misleći da je stvar već gotova, smatrali su da ne treba ništa više poduzimati s obzirom na spomenuto udruženje. Bdjeli su nad djelatnošću udruženja i fratara, ipak nikomu nisu zapovijedali da se učlani u udruženje ili da se iz njega ispiše. Svakomu od fratara bilo je dopušteno da se odluči prema uvidu i prilikama u kojima se nalazio.

Pa ni nakon Generalnoga kapitula 1951. ni nakon Provincijskih kapitula jedne i druge Provincije 1952. i 1955., u ovoj se stvari ništa nije promijenilo. Novoizabrani Provincijali sa svojim su definitorijima u toj stvari slijedili istu metodu u okolnostima posve nepromijenjenima: tj. nisu nikomu zapovijedali da se učlani ili, ako se već učlanio, da istupi.

⁴³ Iz ovih se riječi vidi da oci Provincijali daju naslutiti da su vjerojatno postojale i neke interpolacije u samim pismima Apostolske nunciature (*m. pr.*).

Sada pak, mi potpisani sadašnji Provincijali jedne i druge Provincije, bosansko-hercegovačke, smatramo nužnim ukratko iznijeti sadašnje stanje naših Provincija, barem što se tiče odnosa s udruženjem katoličkih svećenika "Dobri pastir", da nam se ne može prigovoriti da smo nešto u tako važnoj stvari zanemarili ili propustili.

Vodeni tim razlogom kratko izlažemo sljedeće:

1. - Prilike i okolnosti kako su opisane u spomenutoj Promemoriji naših predšasnika 1950., a koje su preporučivale i zahtijevale osnivanje svećeničkog udruženja, također i sada ostaju iste i zahtijevaju da se već osnovano udruženje, po nama, ne raspada.

2. - Činjenično je dokazano da su naši fratri kao i sami svjetovni svećenici koji su učlanjeni u udruženje "Dobri pastir" u stvarima vjere i morala i crkvene discipline bili najpodložniji sinovi crkvenih poglavara. Djelatnost udruženja "Dobri pastir" traje već sedam godina i kroz cijelo ovo vrijeme nijedan Ordinarij, bilo mjesni bilo redovnički, a svi su pružali maksimalnu brigu i pozornost djelatnosti ovog udruženja, nije mogao naći ništa što ne bi bilo u skladu s crkvenom disciplinom. Nijedan mjesni Ordinarij nikada se nije mogao potužiti zbog kakva čina poduzeta od samog udruženja ili od njegovih članova kao takvih, što ne bi bilo u skladu s crkvenom disciplinom. Članovi udruženja "Dobri pastir" u samom osnivanju udruženja i nakon što je ono osnovano nastojali su svom brigom i zalaganjem da se ne bi što god učinilo protiv crkvene discipline. A što se - kao što je poznato - ne može ni najmanje ustvrditi o nekim drugim sličnim udruženjima bilo u samoj Jugoslaviji, bilo osobito izvan Jugoslavije.

3.- S druge strane, samo je udruženje, i po svojoj egzistenciji i po svojoj djelatnosti, bilo na najveću korist ne samo svim svećenicima bili oni članovi udruženja ili ne, i samim crkvenim prelatima, nego također, što je od najveće važnosti samim vjernicima. Razne i mnogostruke poteškoće svakodnevnoga života, koje potječu iz sadašnjega društvenog sustava osobito ekonomskog reda, mogle su se riješiti samo po udruženju. Predugo bi bilo nabrajati razne vrste djelatnosti kojima je udruženje bilo na pomoć i korist vjernika i svećenika. Ipak ne možemo propustiti a da ne spomenemo sljedeće:

a) najveće zasluge udruženje ima za naše sjemenište bilo malo odnosno serafski zavod, bilo veliko odnosno teologiju kao i za novicijat. Udruženje se brinulo da se dobije dozvola za slobodno djelovanje spomenutih zavoda. U malom sjemeništu, osim redovničkih kandidata, kroz više je godina bio nemali broj kandidata na svećeništvo Vrhbosanske nadbiskupije. Vrijedno je podsjetiti da je iz ovih sjemeništa u posljednjih deset godina izišlo oko 60 novih svećenika za obje Provincije.

b) budući da se vjeronauk ne poučava ni u kakvim školama, ni osnovnim ni srednjima, čitav teret poučavanja djece pada na roditelje i dušobrižnike na privatan način. A toj je dužnosti, imajući u vidu okolnosti, nemoguće bilo udovoljiti bez ikakvih knjiga tiskanih u tu svrhu. A to je moglo pripremiti i tiskati samo svećeničko udruženje, te knjige služe i za druge pokrajine Jugoslavije. U kakvu bi se neznanju vjerskih istina nalazila katolička mladež bez ikakvih knjiga, jedva se može zamisliti. Do sada su se mogla tiskati ova djela udruženja: Molitvenik s tumačenjem vjeronauka "Biserje sv. Ante" 50.000 primjeraka; Molitvenik s tumačenjem misnih obreda "Sveta Misa" 50.000 primjeraka; Tumačenje obreda Velikoga tjedna 5000 primjeraka. Osim toga udruženje tiska svake godine pučki Kalendar (godišnjak) za narod u 50.000 primjeraka - neprocjenjiva vrijednost ovih publikacija može se dobro razumjeti samo ako se pred očima imaju okolnosti u kojima katolici ovih pokrajina žive i koliku opasnost za vjeru podnose.

4.- Udruženje "Dobri pastir" ili njegovo vijeće ili članovi nikada se nisu miješali u stvari koje se njih ne tiču. Napose se nikada nisu miješali u stvari koje se tiču odnosa između Crkve i Države ili koje su rezervirane crkvenim prelatima. Ovo je već češće također javno rečeno.

5.- Postojanju ovog udruženja treba zahvaliti što Katolička Crkva u ovim pokrajinama nije pretrpjela mnogo veću štetu. Treba naime znati da se prilike u BiH posve razlikuju od prilika u drugim krajevima Jugoslavije. U BiH katolici predstavljaju jedva četvrtinu stanovništva dok su druga tri dijela muslimani i pravoslavni šizmatici. U BiH sve od 1949. ne postoje škole, zavodi i kuće raznih redovničkih Kongregacija. Ne postoje drugi Redovi osim jedne kuće Družbe Isusove. Katolički kler čine samo oci našega Reda s manjim dijelom svećenika svjetovnoga klera. Samo na njih pada dužnost čuvati vjeru u vjernome puku, a ta je činjenica to teža što su vjernici pomiješani s nekatolicima. Sami biskupi izvan BiH koji ne odobravaju svećeničko udruženje za svoje biskupije, imaju različit sud o udruženju u BiH bilo zbog njegova ispravna djelovanja bilo zbog različitih okolnosti u ovim pokrajinama. Ove posebne prilike u BiH iziskuju da se udruženje "Dobri pastir" u svojoj opstojnosti očuva, pa čak i kad bi došlo do dokidanja sličnih udruženja u drugim krajevima Jugoslavije sve dotle dok ništa ne poduzima što se protivi crkvenoj disciplini, a s druge strane veoma doprinosi čuvanju vjere i vjernika u ovim pokrajinama.

6.-⁴⁴ Ukidanje udruženja "Dobri pastir" teškom bi sankcijom osudio najveći dio svećenika u BiH bilo redovničkih bilo svjetovnih. U

⁴⁴ U prijepisu stoji broj 5.

udruženje je iz oba klera učlanjeno oko 75% svećenika.⁴⁵ Svi su ti svećenici vjerni sinovi Majke Crkve i svi su oni i prije i poslije učlanjenja u udruženje podnijeli i podnose neizrecive žrtve za Crkvu. Zbog učlanjenja nisu imali nikakve osobne povlastice, nikakvu osobnu korist i zbog toga nisu ni najmanje izuzeti od zajedničkih poteškoća. A u tom se slučaju ne radi o osobnoj koristi i komoditetu svećenika nego o dobru vjernika, o čuvanju njihove vjere u tolikim i takvim pogibeljima. Ovi su vjernici naša dragocjena baština koju smo mi i naši prethodnici kroz mnoga stoljeća među opasnostima i progonstvima u vjeri očuvali, a o tome su nam svjedočanstvo pružili mnogi Rimski prvosvećenici, među kojima, da navedemo barem jedno svjedočanstvo. Nedavno je vrhovni svećenik Leon XIII. u svojoj konstituciji "Ex hac augusta..." od 5. srpnja 1881. među ostalim napisao: "U tome je (tj. u čuvanju vjere i uklanjanju štete po religiju u ovim krajevima) izvrsno bljesnula postojanost i vrlina članova franjevačkoga Reda starog opsluženja, koji su vjerno služeći u tim krajevima širenju vjere, za koju su nekada i krv prolijevali, donosili mnoge spasonosne plodove i bili posebno zaslužni za vjeru" (LEONIS XIII PONTIFICIS MAXIMI *Acta*, vol. II, str. 300).

Prečasni oče,

Mi potpisani Provincijali obiju bosansko-hercegovačkih Provincija sigurni smo da bismo se svakom nalogu Vašemu spontano i bez odlaganja pokorili pa prema tomu i nalogu o dokidanju svećeničkog udruženja "Dobri pastir". Ipak smo sada sigurni da je istina što su u spomenutoj promemoriji naši prethodnici pisali 1950., tj. da bi ukidanje udruženja u ovim okolnostima značilo nestanak Provincija. S njima i mi možemo izjaviti: ako se to od nas traži "ne izmiče nam buduća sudbina: moramo nestati poslije 700 godina tako svetoga katoličkog i sve do sada značajnoga djelovanja. Ako moramo nestati, nestat ćemo ljubeći Crkvu i domovinu". A ovaj nas učinak u ovom slučaju ne bi zabrinjavao niti bismo ga se bojali. Ne bojimo se poteškoća, tjeskoba, progona niti same smrti. Bojimo se za naše vjernike kojima smo dušobrižnici. Nije teško predvidjeti što bi bilo sa stadom bez pastira osobito u ovoj pokrajini na raskrižju naroda, ljudske civilizacije i religija.

Kroz sedam stoljeća Manja braća naši predšasnici s vjernim su narodom usred neiskazivih poteškoća i progonstava ostali vjerni Svetoj Majci Crkvi. Mi smo također i danas vjerni i želimo biti i ostati vjerni u svim neprilikama koje nam se mogu dogoditi. Ovo možemo ustvrditi i posvjedočiti za svu svoju braću bez razlike bili članovi udruženja ili ne.

⁴⁵ Iz hercegovačkoga dijecezanskog svećenstva nitko nije bio član udruženja. A ako je netko bio slučajno zaveden, odmah je intervencijom delegata Majića istupio.

Prečasni Oče,

Iz ovoga kratkog izlaganja možete dostatno upoznati stanje naših Provincija i redovnika, naše poteškoće, naše brige i tjeskobe i naše preponizne molbe, ali i našu podložnost Vrhovnomu upravitelju Reda i vjernost Svetoj Majci Crkvi. Ne bojte se za ovu vjernost posvjedočiti gdje god bude trebalo, jer za nju su svi fratri spremni na smrt.

A mi sami obećajemo Svetoj Crkvi onu vjernost koju su naš sveti otac Franjo i naši predšasnici imali kroz 7 stoljeća franjevačke povijesti u ovim pokrajinama.

U Kristu i u sv. Franji vrlo odani sinovi

provincijal Bosne Srebrene
provincijal Hercegovine

Zaključak

Umjesto vlastitoga zaključka donosimo nekoliko navoda iz knjige kard. Agostina Casarolija, dugo godina prvoga čovjeka diplomacije Svete Stolice, kako ih čitamo u njegovu "Mučeništvu strpljivosti".⁴⁶

Provladina udruženja - str. 300: U kontaktima između predstavnika Jugoslavije i Svete Stolice pedsetih godina prošloga stoljeća državni se predstavnik tužio zbog "stalnog upletanja u unutrašnje stvari države' od strane Svete Stolice (pritisci na dekana Teološkoga fakulteta u Ljubljani, na neke svećenike udruženja - provladina - svetih Ćirila i Metoda...)"

Zabranjena udruženja - str. 304: "Protekloga je rujna (1952.) u Zagrebu održano zasjedanje biskupske konferencije, u tijeku koje su biskupi zabranili osnivanje i sudjelovanje crkvenih službenika u staleškim udruženjima klera..., koje je vlada jako podupirala".

Uzrok zabrinutosti za biskupe i Svetu Stolicu - str. 311-312: "To je jamstvo (Titovo, da se neće stvoriti nezavisna Katolička Crkva, *m. pr.*) nastojalo dati određenu miroću glede vladinih namjera (s druge strane, maršal Tito je prilično dobro poznao svoj jugoslavenskoga katolištva, a da bi se mogao zanositi idejom da bi lako bilo 'stvoriti' nešto kao što je Katolička crkva odijeljena od Rima; najviše što je mogao postići bilo je s onim staleškim udruženjima klera koja su bila, u svakome slučaju, uzrokom tolikih zabrinutosti za biskupe i za Svetu Stolicu."

⁴⁶ A. CASAROLI, *Il martirio della pazienza. La Santa Sede e i paesi comunisti (1963-89)*, Torino, 2000., Capitolo decimo - Jugoslavia, str. 193-249. Navodimo prema hrvatskom izdanju KS, Zagreb, 2001., cijelo Deseto poglavlje, str. 299-369.

Neuspješno djelovanje - str. 319: "Uz ostalo, ta nezavisnost u crkvenim imenovanjima u korijenima je sasjekla moguću nadmoćnost 'staleških udruženja klera', koje je podupirao i promicao režim kao i jedan dio crkvenih službenika koji je s njim bio više vezan. Ona su stvarala velike poteškoće hijerarhiji koja je nastojala - i ne uvijek uspješno - boriti se s njima svojim *non licet* ili *non expedit*, no sigurno je da nisu imala mogućnost uvjetovanja ili sprječavanja biskupskih imenovanja..."

Treća točka u pregovorima za protokol 1964-66: udruženja - str. 329-330. (Prva je točka bila biskupska imenovanja, druga Zavod sv. Jeronima, a treća ova): "Jedna je druga točka bila snažno u srcu vlade i odnosila se na staleška udruženja klera. Živa rasprava, koja je uzela dva puna dana naših pregovora, pokazala je koliku važnost je režim pridavao onomu što su biskupi, premda s određenim različitostima u tonovima i disciplinskim stanovima, smatrali teško negativnim elementom za jedinstvo i složnost Crkve pred drskošću i podvalama režima."

Ekskomunikacije - str. 330-331: "Stoga su biskupi dekretom odredili zabranu pripadnosti udruženjima. Neposluh toj zabrani u nekim je slučajevima čak i dovodio do kanonske kazne 'ekskomunikacije'. Sada je vlada insistirala da Sveta Stolica intervenira kako bi se ukinule kazne i zabrane... Duge diskusije nisu dovele ni do kakva dogovora. Vlada je pritiskala. Biskupi, što se njih ticalo, bojali su se da bi Sveta Stolica mogla pokazati određeno popuštanje, kompromitirajući čvrstu liniju koju su zauzeli pred pojavom koju su smatrali vrlo negativnom i opasnom..."

Udruženja izbačena iz protokola - str. 353: "U dugim i mučnim pregovorima s vladom, Sveta Stolica uspjela je barem iz protokola izbaciti određene zahtjeve koji su opravdano najviše zabrinjavali biskupe: vladina intervencija u imenovanje biskupa i odobrenje staleških udruženja klera; blokiran je bio također zahtjev za nekakvu kontrolu nad Zavodom sv. Jeronima u Rimu."

Sve u svemu, Sveta je Stolica, kao i domaća crkvena hijerarhija, ostala dosljedna u svim razgovorima i pregovorima s obzirom na nepriznavanje, neodobravanje i odbacivanje "staleških udruženja klera" kao provladinih udruga bivše komunističke države.